

SALA
DE
LECTURĂ

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 8 (261), serie nouă. Miercuri 28 februarie 1996. Preț: 600 lei

**gabriel
gafița**

«valoarea unei
literaturi rezidă în
unicitatea, în
specificitatea ei
distinctivă»

**nicolae
prelipceanu**

«am să mor într-o
astfel de noapte
îmi spun cu bucurie
de parcă eu aș fi acela
care decide»

Sub presiunea presei

ELOGIOASELE REGĂTENISME

de SILVIU BĂDAN

Există, dintotdeauna, un complex al ardelenilor față de bucureșteni, de „regățeni” în general. Aceștia, profitând de tradiționala inocență & bună-credință transilvăneană, nu urmăresc decât să-și facă jocurile maloneste „în modul cel mai «regățenesc» cu putință”. Mircea Zăciu adaugă, într-un fragment publicat în „Vatra”, că – pe vremea primelor aventuri editoriale ale Dicționarului scriitorilor români – s-a simțit „indignat nu atât pentru situație, cât pentru sentimentul umilitor că bucureștenii ne-au considerat niște ardeleni proști, pe care-i poți duce de nas cum vrei” (subl. mea – S.B.).

Numai că, iată, ziaristii bucureșteni din anul de grație 1996 au o cu totul altă părere, ei preferând encomionul bășcăliei umilitoare. De pildă, Adrian-Silvan Ionescu, în *Iluzia concreteții în arta unui pictor* („Cotidianul”, 37–1385/15 feb. 1996), consideră apartenența la acest spațiu cultural drept un titlu de noblete: „Născut la Turda și educat întru artă la Cluj...” (remarcați prepoziția metafizică întru, cu un iz noicizant aparte).

O culme a redundanței elogiouse o atinge însă Florian Baiculescu, autorul recenziei *Transilvania parcursă la pas* (la o carte aparținând chiar profesorului Zăciu!), din „Libertatea” (1791/15 feb. 1996), care extrage un copleșitor truism din două sintagme tautologice: „Clujul a devenit, în urma unor sedimentări succesive și interferențe reciproce, un important centru cultural al Ardealului” (subl. mele – S.B.).

Dar, mai știi, poate că asta este culmea perversiunii: când e de laudat Ardealul (y compris cărturarii săi de indiscutabilă valoare), bucureștenii îi desemnează tocmai pe ziaristii săi cei mai prețioși, agramați...

HUMANITAS

de NICOLAE PRELIPCEANU

Am privilegiul să primesc noile apariții de la editura Humanitas. Mă bucur în acele momente ca atunci, de mult, în copilărie, când, cu un efort, părinții mei mi-au cumpărat „*Insula misterioasă*” de Jules Verne, prima ediție de „după eliberare”. Atunci, am avut norocul să citesc romanul chiar la vârsta care trebuia: 13–14 ani. Nu-i vorba că, mai târziu, nici nu l-aș mai fi citit, rămânând cu o lipsă în formarea mea. Acum, când primesc un „humanitas” bucuria că am în mână o carte de o asemenea valoare dansează tango cu tristețea că nu am putut s-o citesc la vârsta potrivită, aceea a formării mele. Căci azi sunt gata și fiecare apariție a Humanitasului îmi atrage atenția asupra imperfecțiunii acestui gata care sunt. Ceea ce nu mă împiedică să încerc a pătrunde în lumea cărților Humanitas, cu care știu că eram făcut de la început să conviețuiesc, atâta doar că la Ialta s-a hotărât altfel. Văd, îmi dau seama că aceia care se vor forma cu aceste cărți în mână, abia ei, vor fi alții, altfel decât cei de azi. Cărțile de la Humanitas te proiectează într-o altă lume, care – îți dai seama, de fapt bănuiai și ai și încercat să i te aliniezi – coexista, paralel, cu lumea în care erai tu (eu) silit să trăiești, ba să te mai și prefaci viu. Și chiar dacă i te opunea din răsuputeri în mintea ta, boala ei, de origine deloc divină, mai degrabă

asiatică, te cuprindea fără să vrei, fără știi. Contactul cu lumea de la Humanitas dă o senzație, de altfel cunoscută, aceea care mi-o dă și Parisul, atins târziu și trecător, Veneția sau orice altă parte a lumii, unde – vorba lui Hemingway – mă „oamenii sunt politicoși”. Tot așa, în dimineață, în fața catedralei Nötre-Dame n alta în Piața San Marco, îmi dăde seama că – independent de voința mea părinților mei – mi-a fost ruptă colo vertebrală, mi-a fost smulsă o mână, am transformat într-un infirm, ca să nu mai acționa altfel decât întinzând mâna „bunăvoință” stăpânilor. Și dacă aș fi numai eu... Dar zeci, sute de milioane oameni au fost astfel mutilați. Popo întregi de invalizi își arată astăzi Eurc dar și celelalte lumi, rănile vii și evident că valizii, arătoșii, nu suportă s privească...

Dar ce spuneam? A, da, cărțile d Humanitas mă fac fericit o oră-două, cât am în mână. Poate că suntem, sau degrabă părem, noi, cei de prin ac paragini estice, niște bovarici. Totuși, putem simți fericirea pe care și-o c asemenea carte, cu totul alta decât „feric de a studia în URSS”. Cât de fericiti v fiind – și poate fără să știe că sunt – a care le au în cap o viață întreagă, încej de la vârsta formării lor ca intelectuali.

acolade

DIABOLICUL PRUTEANU

de MARIUS TUPAN

După ce că emisiunile culturale ale televiziunii române sunt plasate la ore nepotrivite, în concurență cu cele informative, sau, și mai rău, pe la miezul nopții, în spațiul acestora se mai infiltrează, intempestiv, personaje și cărți dubioase, care n-au nimic de-a face cu arta ba, am putea spune, compromis idea de dezbateri și ierarhizare a valorilor. Așa s-a petrecut vinerea trecută (16 februarie) când telespectatorii au revăzut chipul umil-lingușitor al lui Emanuel Valeriu, trompetistul (trombonistul?) vremurilor noi, alungat mai ieri de revolta celor care i-au validat servilismul și obediența în fața neonomnclaturistilor. Și, pe extrema cealaltă, trona gafeurului secolului, Dan Zamfirescu, interpret al literaturii contemporane cu anvergura lui Fane Spoitu, în tălmăcirea psalmilor lui Argezi. Subiectul: evaluarea unei cărți de interviuri a trompetistului, pe care-l pomeneam mai sus; cu participarea specială a lui George Pruteanu, cum ironic se recomanda, un Isus între cei doi tâlhari. De altfel, invitarea acestuia ca și delimitarea redacției de pătrunderea în cadrul emisiunii culturale a subliteraturii au salvat cumva inițiativa teleaștilor oculți. Chiar dacă a ieșit, după 55 de minute, smotocit ca o vulpe dintr-o ogradă bine păzită, Emanuel Valeriu a realizat ceea ce și-a dorit: o publicitate gratuită și, mai ales, ieftină, într-o perioadă când cărți importante sunt expediate în două minute sau nu beneficiază nici măcar de o semnalară oarecare. Versat și revărsat în ploconeli, Valeriu s-a grăbit să cumpere îngăduința lui Pruteanu, recurgând la sintagme slinoase, dar, spre onoarea sa, George a refuzat orice pact și a punctat decisiv, în plină figură, ca ambiguitățile să fie ocolite. Instruit, informat, dezinvolt și, când a fost

cazul, hotărât să părăsească studioul, a dez nonșalant mecanismele perfidiei lui Valei înlăturat ceața în care voia să înainteze slugar fiindcă datele și pasajele îl serveau de minune. sută din paginile cărții sunt dedicate celor ca preluat puterea în 1989, aici nefiind interv oameni de cultură veritabili (Blandiana, Din Cornea) căci aceștia, nu-i așa, erau folosiți p imaginea României, pentru legitimarea, cum loviturii de palat. Apoi, cu mintea-i scăpără George Pruteanu, având și sprijinul moderat Mariana Sipoș, a dezvăluit politica de șicar opozanților, fiindcă sunt prezenți câțiva în car și slugărnicia onctuoasă în fața celor reprezentau puterea. Jucând pe o carte ech pentru a edita una partizană și lamentabilă, V și-a sporit fama, sărind din străchini în Bălbele sale, răspunsurile onomatopetice, s putrede l-au recomandat pentru un premiu, de involuntar, desigur, la Asociația umor silvestrieni. Numai că, așa cum spuneam, era destinat unei emisiuni culturale, pe care E. ocupat și l-a cheltuit în zadar. Poate că și din a experiență se poate învăța: să nu se mai în televiziunea română, susținută totuși din contribuabililor, orice grafoman, gata pregătit în prim plan, fie și cu fața plină de sânge. M incontestabil este al lui George Pruteanu da Marianei Sipoș care i-au pregătit această capc compania argumentelor tranșante și a unei neechivoce, a abdicat de la logoree nu Emanuel Valeriu ci și Dan Zamfirescu, înc început deja să-i compătımim. Dar, atenți sentimentele noastre profită și s-ar putea ca oferită de Pruteanu să o uite repede.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul
Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director),
Marius Tupan (redactor șef), Ioan Es.
Pop (secretar general de redacție),
Alexandru Spânu (redactor), Victoria
Popazu (dactilografă colaboratoare),
Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București,
sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2,
nr. 40.10.11.50.16 (lei) și
40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate
oficiile poștale din țară. Revista
noastră este înscrisă în **Catalogul
publicațiilor** la poziția 2048.

Atac zadarnic al turcilor asupra mănăstirii Sinaia

minimax

THE AMERICAN DREAM (II)

de ȘERBAN LANESCU

Există, nu-i așa, printre scenariile viitorilor posibili ai României, unul cu deosebire privilegiat. El care o presupune și poate fi prefigurată/„construit“ plecând de la integrarea în ATO cu, eventual, amplasarea un(ei(or!)) baze militare americane în spațiul geografic. Cu deosebire privilegiat este acest scenariu prin **adeziunea populară**, și **majoritară** ce îi poate fi asociată (și este argument în favoarea actualizării) și, în plus, fără a mai apela la plebiscit, cum este cazul liderii partidelor naționaliste și comuniste măcinați, vezi Doamne, de „reforme“ democratice. Iar explicația „sensului național amintit nu constituie decât un mister. Se completează, întărindu-se reciproc, „visul american“ și „idiosincrazia + frica față de marele război“. De îndată însă ce sunt puse în considerare realitățile românești actuale (atât politice, economice, tehnologice, dar și cele psiho-sociale ori culturale) și trecând dincolo de, să spunem, „sentimentul de dezirabilul“, proiecția ce se realizează este, în varianta „visului american“ își arată fețe sau fațete ceva mai, ori chiar de-a dreptul, neplăcu-te. Două, cel puțin două sunt evidente.

În primul rând, **începutul actualizării „visului american“** sub o „cârmuire „escu“ (căci așa, mult mai mult decât, în sine, un început, nu are cum să fie) este **păcăleală**. Oricum ai lua-o, dar până la urmă tot o păcăleală se dovedește. Într-una din variante, presupunând că americanii condiționează mariajul de **autenticitatea reformelor democratice** din România n-au decât și să le fie de bine! Căci **vernarea accesibilă în continuare a omului „Iliescu & Comp.“** nu are decât să se distanțeze de **incipiile/valorile/standardele democrației**. În acest sens, este simbolică (fără echivoc) interpretarea candidaturii președinției a cetățeanului Ion Ilici Iliescu din punctul de vedere al

constituționalității ei. La fel după cum, sub actuala cârmuire, este imposibilă și tăierea cordonului ombilical care (ne) leagă de Moscova. Păcăleală, ba încă o păcăleală mai dură s-ar putea să se arate „visul american“ în cealaltă variantă posibilă. Adică, presupunând că, din varii motive, la Casa Albă: (a) s-a decis ferm acceptarea/susținerea actualului regim politic din România (n-ar fi prima dată când americanii merg pe mâna unui dictator); (b) nu se va ține cont de... susceptibilitățile Kremlinului – de mariaj (de fapt o mezialianță) n-ar profita decât guvernării noastre, amânându-se „spargerea bubei“.

Apreciate din punctul de vedere al veridicității lor și, implicit, al probabilităților de actualizare, este imediat sesizabilă superioritatea primei variante în condițiile în care atât USA cât și Rusia se află acum în cumpănă electorală. Dincolo însă, dar și în continuarea unor estimări precum cea înainte încercată, altceva îmi pare important de explicitat în privința „visului american“. A presupune că **indiferent de rezultatele apropiatelor alegeri și, mai ales, că indiferent de cel care va fi președinte, România tot va accede și va fi integrată/asimilată în structurile euro-atlantice – este o ditamai gogoriță**. Cui servește ea, bine'nțeles, se știe.

Dar, și într-o altă privință, mai poate fi deslușită în „visul american“ încă o semnificație amăruie căci se împacă destul de greu cu mândria națională. Semnificația dată de speranța ce animă „visul“: **speranța copilăroasă și ușor frauduloasă într-o salvare providențială rapidă, venită cadou din exterior peste noapte**, asemenea cumva speranței de care profită organizatorii jocurilor de noroc.

INEVIȚABILA CĂLĂTORIE ÎN INFERN

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Calitatea de erou se dobândește – ori măcar se confirmă – prin călătoria în infern. Hercule, Orfeu sau Ulyse, precum și mulți alții, coboară până în adâncurile de umbră ale lumii morților, ca ființe vii, apte de alegere, emoție și speranță. Acolo unde nu știm despre un erou să fi trăit această experiență va trebui să o presupunem.

Ce putem deduce a fi aflat – prin experiența descinderii și apoi revenirii din abis – toți acești semizeci care jalonează dacă nu istoria lumii, în orice caz istoria sufletului umanității? Întâi de toate, desigur, au obținut dovada că existența de dincolo de existență și de ființare nu este o iluzie: apoi, au înțeles că sufletul este o substanță făcută din esența faptelor. Altfel spus: faptele ne supraviețuiesc și, dacă nu murim ca spirite, aceasta este pentru a rămâne, în infinit, solidari cu ele.

Ulyse i se adresează lui Ahile în calitatea acestuia de „prinț al lumii morților“ – acesta îi răspunde că este mai bine să fii porcar între cei vii decât un rege al umbrelor; el va rămâne însă prinț chiar dacă s-ar dori argat. Orfeu o vede pe Euridice doar prin intermediul iubirii sale – încearcă prea devreme o reluare în posesiune a aceleia de care este îndrăgostit și, astfel, o reîntoarce în infern. În lumea morților, destinele au încremenit în forma unor suflete nemuritoare dar și retrase, în mod absolut, duratei.

Prin coborârea sa în abisul infernal, eroul va încerca să aducă în structurarea infinită a tot ceea ce nu mai este o variație, o schimbare de trecut, dar și de viitor. Rezultatul pare inexistent sau prea puțin semnificativ, eroul va deveni însă cu adevărat erou, întrucât a dobândit o altă referință pentru propriile sale fapte.

Credința în iad este credința coborârii sale de pe cruce până în iad și reîntoarcerea la noi, în noi și alături de Tată, în Paradis. Apocalipsa este ceea ce trăim de mii de ani – amestec al acestei lumi cu lumea subterestră – și subumană – în așteptarea Ierusalimului ceresc, dar și în acest plan fiara rămâne fiară, Babylonul rămâne Babylon, precum sfinții sunt sfinți în veci, iar cei ce i-au ucis sunt iremediabil ucigași. Dante va încerca să facă să dispară, pe cât posibil, confuzia între rău și bine prin cunoaștere: el, ca poet, vizitează lumea morților drept mărturisitor al răului pe care îl percepe prin erudiție și geniu, al binelui pe care îl descoperă în iubire.

Din toată experiența coborârii celei mai adânci rămâne doar durata infinită a faptei și acea efemeră a vieții, intervalul atât de scurt de libertate al faptei, utilitatea tot atât de limitată în timp a cunoașterii și a iubirii, infinite însă în consecințe. Când, totuși, devine fapta un infinit încremenit? Ea nu este altceva decât raportul unor ființe omenești – moartea este, astfel, trecerea în neschimbare a unui astfel de raport. Apocalipsa pare a fi dezvoltarea, ca semnificație, a istoriei umane, iar fiecare om deține, astfel, șansa înțelegerii la care se ridică un erou.

Jean Paul Sartre a pretins că omul are dreptul de a se socoti liber până și față de trecut, având posibilitatea reevaluării acestuia – reevaluare practică, faptică, conținându-și verificarea în chiar forma afirmării sale. Durata vieții este intervalul reversibilității faptei prin faptă. La acest sfârșit de secol – precum totdeauna – infernul cel mai adânc este acela al încremenirii.

Alexandru Ciorănescu, CARE DANIEL?

Cititorului așa-zis de rând romanul îi oferă o lectură lesnicioasă, agreabilă, lipsită de „capcane”; pentru lectorul specializat însă, mai ales pentru cel dedat la delicii postmoderniste, acest al doilea roman al savantului Alexandru Ciorănescu înseamnă mult mai mult, oferind căi multiple de lectură. Asta pentru că romanul propriu-zis (o minunată feerie estivală, desfășurată în decorul paradisiac al insulelor Canare, articulat pe o intrigă vag polițistă) este încadrat de o scrisoare a romancierului fictiv către un critic doct, un universitar, și de răspunsul acestuia din urmă – în fond, o critică a textului beletristic. „Lectura unui profesionist seamănă de obicei cu o autopsie”, afirmă junele romancier la un moment dat; savantul Alexandru Ciorănescu, profesionistul, scrie cu metodă, pentru el mecanismele intime ale creației românești nu au secrete, aici s-ar fi ascuns riscul de a rezulta un roman arid, artizanal cumva, dar metoda nu ucide sentimentul, dimpotrivă, îl ordonează, îl plasează într-o succesiune de secvențe argumentate logic, îi conferă firescul necesar. Pentru cine a avut ocazia să citească lucrarea, din 1941, a redevabilului comparatist Alexandru Ciorănescu, **Viața lui Jacques Amyot**, abordarea târzie și cu deplin succes a genului românesc de către octogenarul savant nu constituie chiar o surpriză. (Cartea românească, 2856 lei)

William Faulkner, SANCTUAR

Doă opinii critice edificatoare: „Dacă Faulkner vede în trecut tezaurul marilor imagini ale efortului uman, el îl consideră deopotrivă ca pe o sursă a răului dinamic. Dacă e conștient de valorile romantice ale trecutului, este de asemenea conștient că supunerea absolută la legile trecutului înseamnă moarte. Dacă ajunge la concluzia că lumea modernă aduce cu sine violarea visului unei «frății depline între oameni», a naturii și a onoarei, Faulkner nu o interpretează ca pe o încheiere tragică a destinului umanității; ea este, în același timp, momentul în care acțiunea devine posibilă, când se poate concretiza opțiunea între acțiune ca «pedepsire» a trecutului și acțiune ca afirmare”. (R.P. Warren) și „Sanctuar e, fără îndoială, «cel mai amar dintre toate romanele lui Faulkner» (cf. Cleanth Brooks, n.m. – Al. S.). O carte despre inițierea unui bărbat în natura răului, inițiere care aduce în final dezamăgirea și dezgustul. Horace ajunge la concluzia că modelul logic al răului e moartea și își amintește expresia pe care o văzuse cândva în ochii unui copil, reflectând în globii lor goi lumea imobilă și rece. Roman a cărui eroină, victimă a unor păcate grele, făptuite cu voie și fără voie, se numește cu dureroasă ironie **Temple**. Și romanul însuși, a cărui acțiune se desfășoară în locuri ale pierzaniei și osândei – ascunzători ale gangsterilor, bordeluri, săli de tribunal – se intitulează **Sanctuar**...” (Dan Grigorescu, în postfață).

Cu **Sanctuar**, inconfundabilul poet Mircea Ivănescu urcă încă o treaptă pe scara realizării integralei **Faulkner**; cred că nu greșesc afirmând că dl. Mircea Ivănescu a reușit rarissima performanță de a trece dincolo de litera romanelor pe care le tâlmăcește, devenind un locuitor legitim al universului faulknerian. (Univers, 4500 lei)

Herta Müller, ÎNCĂ DE PE ATUNCI VULPEA ERA VÂNĂTORUL

Numele autoarei se făcuse cunoscut publicului românesc doar ca... nume, pentru că, deși semnase – până în 1987, anul emigrării în Germania – două cărți, acestea nu fuseseră accesibile decât cunoscătorilor de limbă nemțească. Prin recenta traducere (realizată de Nora Iuga), Herta Müller se înfățișează ca o prozatoare de finețe, o caligrafă aplecată spre tragismul vieții de zi cu zi, o sciitoare care știe să-și „regizeze” inteligent discursul epic (n-am folosit întâmplător verbul a regiza, deoarece avem în față o tehnică aproape cinematografică a decupajului); așezarea secvențelor narative poartă doar în aparență marca aleatorului, în realitate fiind vorba de o corespondență a sensurilor, de o întrepătrundere a semnificațiilor subordonate crochierii unor personaje bizare, multe dintre ele memorabile.

Prin cultivarea gestului aparent insignifiant, prin tendința spre esențializare verbală, prin haloul pronunțat poetic, Herta Müller se definește ca o prozatoare aflată la întretăierea dintre scriiturile modernă și tradițională, cu accent mai apăsător pe prima. Și, nu în ultimul rând, spiritul germanic nu reușește să domine integral o sensibilitate de tip latin evidentă. (Univers, 3600 lei)

Anne Tyler, TURIST DE OCAZIE

Prezizări ale doamnei Rodica Mihăilă, în postfața volumului: „Unde să o plasăm pe Anne Tyler în contextul literaturii americane contemporane? Universul tragicomic populat de personaje excentrice amintește de Dickens și de romanul victorian, sugestivele ei explorări ale cotidianului poartă amprenta minimalismului, ritmul inter-relațiilor umane și paralizarea voinței împrumută ceva din creațiile lui Cehov și Turgheniev, viziunea ei despre lume și condiția umană este transparent postmodernistă, cum sunt, de altfel, și majoritatea strategiilor de supraviețuire ale personajelor. Poziția unică deținută de Anne Tyler în literatura americană se exprimă în capacitatea ei de a absorbi tradiții dintr-o lume fără frontiere și de a stabili un dialog permanent cu marii ei înaintași, de a ilustra preocupările perene ale literaturii americane cultivând o estetică a accesibilității care să o apropie de cititor. Romelele ei pun în discuție în contextul lumii post-industriale conceptele care au dat formă și direcție civilizației americane: viziunea puritană a predestinării și a destinului unic, individualismul și optimismul emersonian, simplitatea propăvăduită de Thoreau, voința de schimbare și mitul american al noului început. Într-o posibilă lectură, ele apar ca replici sau parodii postmoderniste la ceea ce reprezintă tradiția literaturii americane clasice, încercări de a sugera răsturnarea relației dintre Lumea Veche și cea Nouă. **Turist de ocazie** este un excelent exemplu”. (Univers, 6900 lei)

Tahar Ben Jelloun, COPILUL DE NISIP. NOAPTEA SACRĂ

Pentru prima oară în limba românească două romane interdependente (pot fi socotite un unic roman în două părți distincte), ale unui eminent poligraf marocan de expresie franceză (Bel Jelloun a publicat romane, eseuri, poeme, povestiri și piese de teatru, pentru **Noaptea sacră** obținând, în 1987, Premiul Goncourt). Cutremurătoare la nivelul **story**-ului, cele două romane au un singur personaj, a cărui tragică devenire este urmărită în două ipostaze diferite, distincte: cu mască și fără mască, după cum se exprimă prefațatorul, poetul Constantin Abăluță. La o primă lectură, ambele cărți vorbesc despre reverberațiile sinistre ale unor mentalități musulmane primitive, dacă nu ar exista și palierul parabolic, scrierile ar purta un mesaj strict regional, în realitate însă ele sunt (și) romane ale unui univers concentraționar, susceptibil a apărea oricând și oriunde, indiferent la un anume cod moral și religios. Cărțile acestea două necesită o lectură polisemică, vizând, concomitent cu deslușirea tainicelor și barbarelor mentalități orientale, decodări freudiene și devaloare aparținând sferei politicului.

Stranii și atroce, infernale de multe ori, nimbate totuși permanent de indicibila căldură a iubirii nespurcate, romanele lui Ben Jelloun sugerează maiestruozitatea tragediilor antice. (Univers, 5500 lei)

ANTICARIAT

G. Ibrăileanu, PRIVIND VIAȚA, București, 1930, Cultura națională

Anticariatul Scala, 9000 lei

Extrag din cronică lui Paul Zarifopol, publicată în **Adevărul literar și artistic**, din 8 iunie 1930: „...se poate spune, cred, că Schopenhauer și pozitivismul au fost educatorii pe care d. Ibrăileanu i-a verificat, în experiență proprie, cu o deosebită pătrundere și delicatețe de simțire. În cartea aceasta se reapare lumea gânditorilor și a poezilor din a doua jumătate a veacului trecut. O surprinzătoare abatere de la ideile pozitivistice ne întâmpină în aforismul care spune: «Timpul nu iartă. Cu fiecare clipă în copilul acesta candid se pot aprinde conștiința, flacăra palidă și rece, dar care vestejește și usucă». Despre «cândoarea» copilului, pozitivismul gândește altfel. Denunțarea aceasta rousseauistică a conștiinței care vestejește și usucă nu mi-put clarifica.

Ceea ce mai ales face, probabil, ci atitudinea față de viață, apărută și fixată în intelectualii europeni de pe la 1850 încoace nu mai este a generației actuale, este că în e nu mai primează intelectualii excesivi ci amărăciunile lor caracteristice. Această generație vrea să trăiască. Pentru dâns «problema cea mare a vieții» nu mai poate fi moartea. Forțând înțelesul, putem spune că acum, nu numai «în lume», ci și în ideologie «prioritatea» o are «prostia».

Parcă ar aduce a ceva actual, pare-mi-se...

top 5

Librăria Kretzulescu

- William Faulkner, **Sanctuar**
- Jean d'Ormesson, **Gloria imperiului** (Universal Dalsi, 12 000 lei)
- Alexandru Ciorănescu, **Care Daniel?**

Librăria Sadoveanu

- Anne Tyler, **Turist de ocazie**
- William Faulkner, **Sanctuar**
- Herta Müller, **Încă de pe atunci vulpea era vânătorul**

Librăria Eminescu

- Tahar Ben Jelloun, **Copilul de nisip**
- Noaptea sacră
- Arthur Hailey, **Știrile de seară** (Univers, 9000 lei)
- Alexandru Ciorănescu, **Care Daniel?**

Librăria Alfa

- Henri Bergson, **Gândirea și mișcare** (Polirom, 5600 lei)
- William Faulkner, **Sanctuar**
- Mircea Eliade, **Nașteri mistice** (Humanita, 4900 lei)

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- Arthur Hailey, **Știrile de seară**
- Anne Tyler, **Turist de ocazie**
- John Le Carré, **Premiantul** (Univers, 10.000 lei)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte

MELANCOLIILE TĂCERII ȘI ALE CUVÂNTULUI

de DAN CRISTEA

Într-o vreme în care poezii generațiilor mai recente invadează poezia cu semnele concretului prozaic și însemnele eu-li-text, Cezar Baltag, poet grav și solemn, continuă a face, chip valeryian, elogiul poeziei pure și personale, sustrase contingentului biografic și esc. Poemul său, afirmă Cezar Baltag într-o lirică aflată la sfârșitul volumului emarea numelui, e scris „împotriva vântului”, alte cuvinte, împotriva a ceea ce este zitoriu, violent și distorsionat, împotriva a tot a ce împiedică reculegerea extatică pe rdonatele esențiale ale ființei. Poemul e plasat el „dincolo de cornișa lumii”, într-un spațiu s-pune extramundan, în care poemul însuși se așează pe sine într-o generalitate și o resivitate mai înalte: „acolo unde dacă besc/ nu sunt eu cel ce vorbește/ acolo unde ă mor/ nu moartea mea este/ acolo unde dacă te t/ nu tu îmi răspunzi/ dincolo de cornișa lumii/ tului unei întoarceri/ cu o noapte ce nu se mai înă/ cu o zi/ ce nu mai începe/ dincolo de nișa lumii/ dincolo de poemul acesta/ scris/ mpotriva vântului” (Poemul acesta, p.87).

Nu un „eu” particular vorbește prin urmare în zie, după cum nici „moartea” nici „dragostea” pre care acestui „eu” i s-ar întâmpla să se rime nu-i aparțin lui în chip strict personal. Să observăm, în finalul poemului, că și timpul la e se referă acesta e un timp diferit de acela al ației noastre comune, un timp „întors” către nitate în care putem sălășlui în afara noastră și fara lumii. „Dincolo” este și cuvântul de ordine ltimului poem din volum care propune în locul telor personale, în locul pasagerului și al nerului („norul încrâncenat”) sau în locul arduului infructuos, obturant („șansa care astupă e cărările”) o „fereastră”, o deschidere așadar tot ceea ce nu reprezintă acestea: „Fereastră dincolo de tine/ acolo unde/ un platan, icetat/ soarbe geana neliniștii// Dincolo de il încrâncenat// Dincolo de șansa/ ce astupă e cărările/ Dincolo de orbul/ care caută vâind/ inima mea printre frunze// Dincolo, mult olo/ de această hârtie/ care la șoaptele mele seară/ ia foc” („Fereastră de dincolo”, p.89). -limitarea înseamnă prin urmare armonie și una cosmică, ritm natural, abolirea hazardului accidentalului, reculegere și conversiune rioară. Continuând definirile mai departe, nul este, în viziunea lui Cezar Baltag, un

„verbal icon”, ceea ce în limbajul semioticienilor vrea să spună o reprezentare având relații de asemănare, de similitudine cu subiectul semnificat, spre deosebire de index și de semn. Pentru modul cum se comportă cuvintele în poem, pentru ce reprezintă poemul ca „icoană verbală”, ca și pentru relația poetică dintre sens și sunet, poetul găsește însă formulări cu mult mai sugestive, de o exemplară senzorialitate: „Cuvintele visează// Ochii într-un fiord/ de lacrimi// și poemul/ nu se cheltuiește în afară/ o lungă ezitare între sens/ și sunet/ acolo unde pâlpaie nostalgia/ proscrisului/ unde/ jocul oglinzilor nu înseamnă/ sfârșit// Foneme, cuvinte, fraze, enunțuri/ și un chip al cuvântului/ sau un chip de înger/ sau amândouă la un loc” („Verbal icon”, p.84). Un poem care ne „învață” ce e poemul, într-un limbaj de înaltă spiritualitate și melancolică finețe.

Cezar Baltag este un poet deosebit, cu expresie memorabilă, al conversiunilor către interior, al vizibilului întors în invizibil, al absenței devenită prezență, al golurilor transmutate în pline sonorități. Nu jocul conceptelor, cum s-a afirmat, dă măsura reală a poeziei sale, dar apetența extraordinară pentru metamorfozele ce depășesc scindarea, sau cum spune poetul „cezaura dintre suflet și trup”, prin care se împlinește trecerea de la întuneric la lumină. Poetul vorbește în fond despre fundamentele existenței. Moartea, mai ales ca origine a posibilității poetice, găsește astfel în versurile lui Cezar Baltag reprezentări figurative excepționale: „Ca lebăda oarbă-n/ larg de heleșteu/ moartea, iată-înoată/ în sângele meu”, sau: „ca obsesia mării/ într-un cântec de lebădă/ ca stele la amiază/ într-o fântână întunecoasă”. Dragostea, țesătură de absențe și dorinți, de posibilități și imposibilități, găsește de asemenea un poet inspirat, cu expresie gravă, tulburătoare, capabil de a sugera prin ritm faptul inexorabil: „Și această noapte va trece: / a visa sau poate a fi./ Ca un râu va porni dimineața/ și tu nu vei veni.// Dar și această noapte va trece.../ a tăcea sau poate a ști./ Și va fi atâta lumină.../ și tu nu vei fi.// Apoi și această noapte va trece.../ pietrele vor orbi./ A venit dimineața sau pleacă.../ cine-și poate aminti?// Dar și această noapte va trece și poate/ ne vom reintâlni.../ eu nu voi ști niciodată/ și tu nu o vei ști// Dar și această/ noapte va trece/ ca un fum și unul vom fi./ Spune-mi cine/ Așteaptă pe cine?// Și cine ne mai poate trezi?// Dar și această noapte

CEZAR BALTAG
Chemarea Numelui

va trece...” („Strigăt de dragoste”, p.34).

Lumea este pentru Cezar Baltag „întuneric și poveste”, un „semn care exprimă altarul și misterul prezenței”, ea dezvăluindu-se însă, pe deplin, numai celui care are puterea de a i se sustrage așa cum este în aspectele exterioare. „Pierderea de sine” pentru a întâlni „cuvântul care te scoate la lumină” stă la originea actului poetic imaginat de Cezar Baltag: „Strada nu mai există/ nici copacii, nici vântul/ nici frunzele. Poate doar/ simplă/ origine în pierderea de sine-ai văzut un alt univers/ ai devenit un altfel/ de om sub un alt soare/ într-un punct/ unde nu se poate spune/ nimic/ despre ființă:/ cuvântul care te scoate/ la lumină cere/ părăsirea/ oricărei restituiri,/ el face din absența ta un legământ/ și din moarte/ o îndatorire tot atât de eternă/ ca înfrunzirea copacilor” („Seară anonimă”, p.43).

Ceea ce cred că aduce nou în viziunile poetului acest recent volum e faptul de a considera absența și tăcerea nu moduri de a te sustrage lumii și vieții, ci, dimpotrivă, acte care împrumută negativ „modul de a fi al căderii în lume”. Pentru a avea valoare, absența trebuie să fie grăitoare, să fie, altfel spus, o absență plină. Dacă am urma exemple, am vedea astfel că ecoul, vlăstar al golului, e numai puțin o absență care răspunde, că vales, alt gol, e „răspunsul unei întrebări de demult”, că dimineața e „ecoul unei deschideri în lume”, că soarele e „răspuns la o altă spunere”. Într-o tăcere „devenită spațiu”, răspunsul nostru, al oamenilor, e în consecință „întotdeauna îndrăgostit de o altfel de întrebare”. Nu interiorul tăcut și necomunicativ constituie mirajul poetului, dar „Înăuntru” posibil de a fi numit și captat de cuvânt fie numai și în promptitudinea unei clipe: „De o parte se pierde. De alta? învinge numai Înăuntru./ Un nume are zeul/ dar numai/ pentru scurtă vreme” (p.21).

Melancolia „tăcerii” sterile, aspirația spre comunicare firească și spre favorurile magice ale cuvântului în lipsa căruia sângele e o „flore malignă și suavă”, marchează o deschidere în poezia lui Cezar Baltag, frumos exprimată, printre altele, în catrenele muzicale grave ale următorului monolog liric: „Mi-e dor să fiu un șarpe-n iarbă/ ori pietre ori pământul gol/ din valuri de lumină oarbă/ descolăcindu-mă domol// Magie nu-i să mă mai cheme/ nici cu nectar, nici cu otravă./ Amar mi-e sângele de-o vreme/ floare malignă și suavă// Căci zei de-un capăt cu vecia/ mi-au tors tăcerea în destin/ și îmi târăsc melancolia/ în praf la umbra unui spin// Acolo în amieză de vară/ adorm și mă trezesc visând/ că sunt acvila ce coboară/ ca să mă ia de pe pământ”.

„Chemarea numelui” e un volum reprezentativ pentru Cezar Baltag și una dintre cele mai bune cărți de poeme apărute în ultimul timp.

Cezar Baltag: „Chemarea numelui”, Editura Eminescu, 1995

Cucerirea cetății turcești lași – 18 aprilie 1788

nicolae prelipceanu

Războiul meu rece

Războiul rece împotriva mea l-am început din copilărie am avut opinii și nu am fost de acord cu ele. am învățat să uit tot ce ar fi trebuit să mă călăuzească. am rătăcit izbindu-mă de pereți invizibili fericit că inamicul numărul unu al meu nu mai poate înainta nici un pas

Refluxul în bibliotecă

Polul Nord și Polul Sud mă lasă rece Ecuatorul nu mă încălzește nici el mult mai mult când se retrage marea din fața mormântului lui Chateaubriand departe la St. Malo parcă încep să trăiesc iar pe ziduri negre când bate luna pulsul meu sălbatic se face

am să mor într-o astfel de noapte îmi spun cu bucurie de parcă eu aș fi acela care decide.

orașul corsarilor în depărtare clipește noaptea și uită zidurile lui însă mă mai încercuiesc.

până la glezne până la brâu până la ochi. până când se fac de sticlă și îmi înfățișează lumea cealaltă spre care vâslesc. fără succes purtat mereu înapoi de reflux.

Însemnări autobiografice în stil american.

Poem pentru mâna dreaptă

în tinerețe l-am cunoscut pe poetul andrei steiu

un elev genial de la sibiu a venit la cluj

l-am întâlnit chiar pe ana ipătescu la intrarea în casa revistelor – azi demult ambasada libiei dacă nu mă înșel –

pe urmă el a plecat în america unde a devenit celebru sub numele de andrei codrescu a revenit în românia prin 1990 și ne-am întâlnit

cred, că i-am și scris o dată ca să-i mulțumesc pentru că îmi trimitea revista lui **exquisit corpse**

în care mi-a publicat două-trei texte

acum vreo trei ani ne-a expedit în loc de scrisoare o pereche de prieteni leigh și richard collins care au stat un an la bucurești un an la timișoara și iar un an la bucurești

acum sunt într-un oraș din bulgaria la o universitate americană și eu mă consolez traducând probabil prea liber căci n-am avut înainte acest obicei unul sau două poeme de richard după cum urmează:

Richard Collins

Autobiografia noastră

M-am născut într-o baracă pe malul râului în Oregon maică-mea se holba la șobolani șobolanii se holbau la ea

din începuturi sărmane s-au iscat marile lucruri

ai crescut într-o casă pe catalige toți strămoșii vorbeau gutural franțuzește

deasupra mlaștinilor și-a câmpurilor de orez de la Mamou dramatice semitonuri și șesuri din Corneille și Racine

la ce grad de arșiță ne-om fi întâlnit?

pierderea inocenței poate fi un proces maiestuos în slujba unui destin de pitic prietenul tău era în armată al meu ca o soră mi-a fost

pe plajele Cretei ne-am petrecut mai mult decât banala lună de miere

tu ești adăpostul

adâncurile vieții noastre se repetă

aceste începuturi sărmane au prevestit adăposturi pe care niciodată n-am să le cumpăr dar le-am ridicat înăuntrul și în afara văzduhului

Romancierul pe covor

Ca să obțin adevărul am încercat să intru printre fapte dar totul era atât de alunecos încât a trebuit să-mi schimb tactica. Aceste corecturi deschizându-se-n spațiu n-am știut că există.

O femeie trecând prin prima ușă năruită, frumoasă, cu ochii preocupați, triști, închisă-n nepătrunsă trufie. Mă ignora, eram fericit.

Aș fi vrut să pot trece prin urechile acului și să lunec printr-o telescopică fantă în ochiul ei să trăiesc alături de ea în rotunjita-i absență tăcut ca argintul unui pahar pe covor.

Odată era curățenia de primăvară și măturam cu frenezie s-au topit sub talpa ei: un balon de sânge a țâșnit ca un ocni dăruindu-mi ascunsul meu loc.

acestea au fost poemele lui sper să vă fi atras atenția asupra unui poet care scrie și proză care a tradus din limba română despre care îmi voi aminti așa ca despre vizita de demult din copilărie într-un sat din ardeal unde trăiam de câțiva ani a unui prieten nou de la cluj de o vară fiul unor distinși intelectuali la plecarea lui am rămas brusc foarte singur și cred că tare-aș fi vrut să plâng dacă nu m-ar fi oprit ideea că bărbații nu se cade să facă așa ceva

aveam în total vreo opt-nouă ani * *

Am trecut brusc dintr-o lume în alta sosirea ei nici n-o mai speram pentru mine

ce să fac cu toți acei oameni care au rămas acolo unde i-a găsit schimbarea

nu știu să mă port cu ei ce să le spun fermitatea lor mă înspăimântă mi se pare un somn nesfârșit din care nu mai vor să se trezească

ce-o fi în visele lor

pesemne ceea ce pe mine m-a făcut fericit

în somnul lor rulează ca un serial de coșmare

mă simt chiar puțin vinovat de câte ori îi întâlnesc mai cot la cot decât altădată mai urmă la urmă vechi complici cărora le-am fost și eu

vrând-nevrând alături de fapt o viață întregă

de câte ori îi mulțumesc lui Dumnezeu

că mi-a dat alta mă uit în jur să nu fie unul dintre ei așa scufundat în coșmarele proprii încercând să mă supravegheze în continuare și să nu i se pară că eu sunt acela care-l apăs tot mai greu tot mai spre întunericul preferat

Poemul scufundat

Iarna aduce la mal coperta de aur a unei cărți scrise demult unii spun atât de demult încât niciodată nimeni n-o vede. e iarnă pe valuri calcă prudentă ninsoarea a treia. atât ne-a rămas nici atât nu vom ști. aurul e șters acolo unde ar fi trebuit să se poată citi măcar o literă din titlul uitat măcar o umbră a autorului scufundat în căutarea cărții pierdute a poemului său un salut fugar sau o plecăciune în plus. o pasăre flămândă se zdrobește crezând că aurul poate fi pescuit și mâncat. un ochi se uită la toate acestea din stânca în care-i închis nu-ți vei mai pierde niciodată viața i se șoptește-n adânc poți să cobori tot mai mult drumul n-are sfârșit până-ți vei întâlni din nou cartea pierdută vor mai trece milenii marine eoni acrieni și tereștri și nici atunci n-ai să mai poți s-o cuprinzi acum în ea se scufundă și marea iar tu într-un val al ei mult prea neîncăpător ai rămas cadavru al atâtor gânduri care încă sunt vii

Binemuritorul

Cu un caiet deschis și o carte închisă a fost găsit într-o dimineață. corpul său – în fond un costum al neantului – adormise definitiv caietul mai pulsa încă/alături de capul căzut pe masă foile se întorceau la intervale egale numai cu timpul cât cineva ar fi scris pe ele de o mic de ori cuvântul nirvana tot mai încet până când s-a închis și caietul singur nepăsător la cadavru ridicat cu grijă pentru a fi dus la îmbălsămare

mai târziu o mână a încercat să scrie chiar cuvântul nirvana dar literele se făceau nevăzute așa că l-au dat focului iar cenușa lui mai mișcă și azi fără să fie însă vizibilă din vreo poziție

REI PENTRU DOUĂ DEBUTURI

de RADU CERNĂTESCU

Cu puținele excepții care nu întăresc decât regula, marile noastre edituri, atunci când nu devin un cimitir al elefanților (cum e cazul Cărții Românești), preferă în primul rând debutanților autohtoni de talent, sezonieri ai Box-office-urilor străine, care provin însă din zona vandabilității sigure: S.F., horror, sexy, policier. Pragmatismul este editorial lasă, volens-nolens, debutanții în seama micilor edituri, în special în provincie, la care un atare gest editorial poate părea (și deveni) de-a dreptul ucigaș. Cu toate acestea, micile și, sperăm, nu efemerele Case de editură produc debuturi memorabile într-un ritm de invidiat, chiar dacă respectivele cărți nu pot fi apreciate nici măcar perspectiva unor câștiguri morale reparatorii. Căci, din păcate, unele (uneori, de-a dreptul confidențiale) nu vor putea nicicând face valurile unei renașterii pe măsura valorii în sine.

În această sumbră tipologie se include prin exemplaritate și Editura Prier din Iași-Severin, cea care, „într-un tiraj atât de mic de nu se poate număra”, a avut în anul de debut în anul trecut, într-o singură lună, doi tineri severineni. Ei sunt, în ordine strict axiologică, poetul Viorel Mirea și eseistul Sorin Vidan.

Cu un inconfortabil punct de vedere tematic, care face din poet un mehedințean atipic, volumul lui V. Mirea, **Și marea se va prăbuși**, incită lectorul la emontarea unui luxuriant panteism edificat pe elementul marin ce surprinde și cuprinde ca pretext un întreg univers poetic. Îngresând exterioritatea contemplației magistice înspre ideea bachelardiană a apei ca element al imaginației materializante, „rînelor” lui V. Mirea, asemeni „lacustrelor” de origine, se constituie într-un veritabil peisaj literar, însoțind un parcurs soteriologic cunoscut și experimentat în interiora mentis. Originalitatea acestei „mări interioare” este evidentă, în ultimă instanță, la poetul severinean, capacitatea prospectivă a elementarității literare, ca o nostalgică origine comună a micro- și macrocosmosului. Doar în acest context cosmogonic, marea putând fi miracolul elementului inu ce anihilează și justifică particularul (și) prin încorporarea lui în Absolut.

În ultimă instanță, această continuitate literară „în fața”, dar și „sub fața” mării, care este esența lui V. Mirea, ne vorbește de o continuitate literară, o soluție a Eului în elementar, ca o justificare a subiectului în obiectul creației și a acestuia în Arhetip: „O mare, dar privirea mea nu a mea era ci a Ei/

Risipită cu timpul prin lume și-adunată pe trupu-I./ I-am mângâiat coapsa cu lenea privirii/ Până la sângele întărit în scorbura cămii./ Până la tunetul oaselor încărcat de risipă./ Pe sâni unde se-ntretăiau orizonturi amiază-și urca/ Astmul răsuflării ei de amiază” (La căpătâiul de apă al bucuriei).

Orice parcurs soteriologic necesită mai întâi o întoarcere înspre rădăcini, înspre potențele (in)formative ale Eului. Acestea vor fi găsite de tânărul poet, în baza unor afinități structurale, probabil, într-un clasicism din care V. Mirea își ia pretextele pentru o mitologie personală a mării. Aici vom găsi incipiența personificării și antropomorfizării mării, devenite când „Amfitrite” (zeița greacă a mării), când „mare-mireasă grea de surprize” etc. Treptat, sub semnul panhidrismului se vor întretăia cele trei căi clasice de realizare a transcendenței: dragoste-moarte-cunoaștere. Și inevitabil, motivul apei ca izomorfism al morții – apa incitând permanent, după Bachelard, la sinucidere – se va intersecta aici cu clasicizantul „complex al Ofeliei”: „Ceva ca umbra veni și-mi trase ceva ca umbra/ Măinile Tale, Ofelia, prelinse erau dar nu lacrimi./ Visul șuvoi Ți-era, dar nu plâns...” (Cimitirul marin).

Cu fiecare pagină însă, vedem cum, treptat, filosofia limitează mitosofia, iar poetul renunță la spaimele arborescente ale subconștientului în favoarea purificării noetice a versului. Din această zonă a sublimării spațiului imaginar provenind și performanțele cele mai notabile, ca de pildă: „Doamna râde și prin mine/ Ca o zi ce nu s-a pus/ Urcă lacrima ușoară/ Cruce fără de Iisus –/ Dulce rod în sfântă rană/ Care-am fost și care nu-s!// Timpul multul său și-l scurse./ Cerul tot străină stea/

Hăul începu să-și țese-/ N ochiul care înnopta/ Stinsul chip al doamnei ce se/ Răstigni-se-n carne mea” (Joc de negru).

Așa cum la generarea lat. **mundus** a contribuit, conform unei etimologii mistice, și apa (**unda**), ca o urmă lingvistică a potopului originar, în mod identic, lat. **mare** îl va conține și semnala pe a muri (**mori**), ca un semn că orice început și sfârșit al umanității (**mortales**) stă sub semnul apei. Iată sintetizată aici cu ajutorul misticii limbajului geneza și finalitatea **hidrolatriilor** arhaice, de la care se revendică și cea a poetului severinean. Spre deosebire însă de poetul cu „gândul spre locuințele lacustre”, care nu a putut renunța la speranța supraviețuirii dintr-un la fel de copleșitor diluviu, la V. Mirea, speranța stă în expierea totală, în moartea ca un sinonim al mării și ca un alt alibi al morții; „Din văi, de pe Ape se ridică spre Stele/ Cenușa Dragostei noastre.// Nici vânt nu abate prin Ea/ Nici ploaia n-o subțiază-/ Doar Ea împreună cu noi se ridică/ Din văi, de pe ape/ Cenușa dragostei noastre” (Requiem).

Mișcându-se într-un spațiu poetic inconfundabil, poetul V. Mirea nu caută o victorie facilă în planul esteticii, ci duce o luptă de durată în zona gândirii poetice și a patosului demonstrativ.

Urmărind confesiunea esențială ca bază de pornire a unui edificiu filosofic, eseul lui S. Vidan, **Animalul confesiv**, narează despre deruta totală a omului modern – acest Sisif transpirând sub povara certitudinilor și incertitudinilor lui.

Dispusă în fulgurații de gând pe care un Poincaré le-ar numi **joujou logiques**, materia acestui volum își surprinde autorul „în transa unor obsesii fără soluție” (p. 53). Apoi treptat, eseistul își edifică propria agnosie ce vine din „mizeria lucidității” în care se zbate și complace omul modern – acest „obiect plutind în ceața iluziilor” (p. 63), și care nu face decât să întunece orizonturile Ființei. În acest context agnostic, dimensiunea transcendentă a omului, Divinitatea, ajunge a fi un „Deus absconditus, (ca) un pseudonim al dezamăgirii” (p. 66). În cecitatea sa ontică, omul nefăcând decât să „plutească în teamă” împreună cu Heidegger. Teama venind, se pare, ca singura dimensiune consistentă să coaguleze universul ontologic al eseistului, ca o ultimă „realitate a omului singur, restrâns în jurul propriilor frământări, sfâșiat între neputința de a pătrunde totul și neputința de a ignora totul” (p. 61–62).

Din această transcendență a fricii, ca teamă de Absolut, se nasc ezitățile, capitulările și inconsecvențele gândirii lui S. Vidan, gnomele sale ilustrând o dată mai mult rostirea lui Noica: „Religia se ocupă de Dumnezeu, filosofia de frică” (ap. idem, p. 73). Dintotdeauna, însă, teama nu a putut întemeia și condiționa decât o cale a minimei acțiuni, o **aurea mediocritas**. Iată de ce, S. Vidan nu va putea urca, și nici nu caută, „culmile disperării” cioraniene (cum greșit lansă criticul Alex. Ștefănescu într-o glosă de pe coperta IV), el neizbutind încă trăirea nici în nihilismul total, nici în credința cea mai adâncă. Din aceleași motive, motive ce țin de o inadecvare structurală la trăirile extreme, revelatorii, Paradisul i se refuză tânărului gânditor severinean, căci el ar implica tocmai o asemenea trăire extremă: „accesul la Fericire se cucerește, Paradisul trebuie luat cu **asalt**” (p. 58). Din aceleași motive, „dialogul eu – Dumnezeu” nu va putea fi aici decât un „exercițiu de vâlcăreală” (cf. p. 60).

Pendulând pascalian între **essentia** și **existentia**, între Nietzsche și Cioran, propozițiile tânărului eseist S. Vidan sunt, în primul rând pentru el însuși, o necesară etapă în marele itinerariu al realizării în Absolut. E însă ora și vârsta unui act de curaj, e vremea – cum ar spune Wittgenstein, cel des citat aici – ca gânditorul să-și recunoască propozițiile ca fiind fără de sens, iar după ce s-a urcat prin ele – pe ele – dincolo de ele, să dea la o parte scara și să privească numai în sus (cf. Tract., prop. 654).

Victoria austriecilor asupra turcilor în Valea Mehadie, 17 august 1788

astrid pitaru

Astrid Pitaru, absolventă a germanisticii timișorene, descoperită și susținută de echipa suplimentului cultural al „Realității bănățene” este, într-adevăr, revelația ultimului sezon literar al Timișoarei. Ironică, alintându-se grațios între personaje care animă o enormă harababură, când și când cinică și uneori dezabuzată, ea – personajul central al carnavalului nășit de Astrid Pitaru – nu poate să nu ne fie simpatic. Vitalitatea ei victorioasă nu ignoră bucuria rostirii – a discursului baroc, în care cuvintele travestite sau doar deturnate de la rostul lor conservă straturi de expresivitate nebănuită.

Cornel Ungreanu

Cine altcineva poate deranja ordinea lucrurilor decât o femeie împiedicându-se de mormane de cărți și dosare sau de planșete așezate într-un echilibru sensibil pe scaune mici, pe mese și în alte locuri violente barbar de inundațiile coloristice ale stăpânului?

Nicidecum aranjarea lor din punct de vedere estetic, nici înșiruirea semantică de la un capăt la altul al stivei, nici zgomotul căderii și împrăștierea miracolului creșt de litere răsând sau răspândirea uleiului galben de in pe covorul Navaho pot declanșa o reacție de protest la adresa ființării mele în oase, carne, piele și păr, ci nerăbdarea mea de-a ajunge acolo unde Bluf aderă la mișcarea ecologistă, construind din șaptezeci de butelii din plastic o măreață hidoșenie pe care speră c-o va expulza din clădirea circumvoluțiunilor sale în strada tuturor enoriașilor (cinici).

Ieri, la cuibul nostru s-au strâns câțiva dintre ei: o femeie și doi bărbați. Dar noi, egoiști, n-am scos ultima bucățică de hașiș pe care-o salvasem de pofta serii trecute, ci i-am pus la treabă pe neinvitați – câte-o foarfecă la dispoziția îndemânării lor, două suluri de câte opt metri de autocolantă, unul negru, celălalt galben, plus două tipuri de șabloane de litere de tipar – o serie mai mică și mai pretențioasă, cealaltă cu înălțimea de 25 și puțin înclinată spre dreapta. Vom lipi literele pe pereții sticlelor tăiate la fund, pe dinăuntru și pe dinafară; așa cum exploziile atomice se produc înăuntru și în afara oceanului, măsurând rezistența pământului (Earthsong) – noi vom experimenta impactul literei (artificiale) cu privitorul, consumator de Cola, despre care Bluf a citit undeva că dacă îți în ea 24 de ore un șoarece mort acesta se dezintegrează.

În timp ce decupam cu hărnicie, fiecare și-a povestit prima experiență erotico-sentimentală, prilej cu care ne-am dat seama că trebuie să ne întoarcem la fragedă pruncie, femeia spunea că există, de pildă erecție și poluție la fătul mascul în primele zile de după naștere apoi au fost amintiți sânișii mamei, lipsiți de mesaj erotic, pui mâna pe ei ca și cum i-ai pune mâna pe burtă.

Mi-am aplecat capul peste grilajul alb, tare, din lemn, de pe lângă saltelele noastre neutre și am revăzut în memorie spațiul vulcanic al efectului de Hash topit în seara de ieri: Eram o

BLUF

apă curgătoare, tot mai tumultuoasă și mai puternică, pentru ca durerea să se ivească din strămoșii conductelor în care mă revărsam. Poți închide ochii și poți vedea asta: culorile și foșnetul chiar și scurgerea, pentru că sunetele spațiului înconjurător contribuie cu toate la conversia auditivă, acordându-se în cele mai limpezi feerii concertante sau, dimpotrivă, în neprihănitele, spațioasele tăceri, de lume fericită și falsă.

Aș minți dacă l-aș numi cu simulată omnisciență pe cel care a-nceput povestea – în orice caz n-am fost eu, nici femeia de lângă mine care se ocupa în liniște cu o hartă frenologică, sustrăgându-se aluziv decupajelor. Totuși, în momentul în care unul din bărbați a istorisit, nu lipsit de emoție, cum a luat-o de mână pe fata cu pricina și i-a construit, în câmp, o colibă în care s-o iubească, femeia de lângă mine și-a întrerupt notațiile și și-a întors privirea către el, spunând:

Nu te cred.

Te cred că ai sărutat apa în care s-a spălat pe mâini colega ta de grădiniță de care erai îndrăgostit, chiar dacă ți-a fost greu să recunoști, dar povestea asta cu noaptea și cu coliba n-o cred. Femeia vorbea academic iar bărbatul s-a enervat repede și și-a aprins o țigară. Și ce vrei să-ți spun, interveni el precipitat, cum vrei să-ți demonstrez așa ceva? Atunci a fost prima dată și gata. Asta e. Pot să-ți mărturisesc că a trebuit să-mi justific absența de-acasă, îmi făceam de lucru prin curte și mi-era tare rușine de tăică-miu care cred că și-a dat el seama de câte ceva.

Asta cred, spuse femeia.

Ca să fie, spiritual, Bluf aruncă și el vreo două vorbe: că n-ar da suficiente detalii bărbatul asta onest, în fond, spune-i și tu ceva mai precis:

îmbrăcămintea, culoarea, zodia. Era în pantalon scurti portocalii și cu un tricou verde, știu exact își aminti cu iuțea bărbatul. Dar știu ce nu crezi tu. Nu crezi că m-am culcat cu ea. Nu (Pauză) Cred că te lauzi. Vă lăudați cu toții. L mine prima dată a fost un băiat căruia i se dusesse vestea. Dar habar n-avea de nimic.

Fuse o înscenare.

Da, spuse Bluf destul de absent. Eu am făcut-o pe una bună într-un șanț, în parc. (Bluf decupa fără întrerupere). Acolo mi-am pierdut cheia.

M-am aplecat uite-așa deasupra ei – aici lă: foarfeca din mână – și ea m-a-ntrebat: Mă, tu tu ai mai regulat vreodată?

Cred că în situația asta nu se putea răspunde decât rapid. Da, am îngăimat eu incert. Pe urmă m-a găsit tăică-miu care mă căutase de cât timp călare pe bicicleta mea, nici nu știam dacă să mă revolt din cauza asta sau nu. Oricum, nici el nu m-a-ntrebat nimic.

Vezi, îi spun femeii care între timp reapucase de citit, vezi, remarc eu cu importanță și pe sub sprâncene, că și pe el l-a găsit tot tăică său.

Îmi era destul de jenă, ar fi trebuit povestesc și eu câte ceva, am spus doar că eu mama am stat de vorbă și ea mi-a dat o carte.

Unul dintre arogații m-a susținut: da, da, mie, și mie. Era o carte cu copertile verzi uzate și era udă de cele mai multe ori, c. făceam baie mă masturbam și la grafică ciclului menstrual.

Discuția continuă o vreme între destăinu fierbinți, chicoteli și exagerări iar între noi (B și cu mine) și restul lumii s-a instalat o liniște clară de demarcație, nu prea mai aveam chef spovedanii, dar ceilalți trei, oamenii dinap liniei, alții sau aceiași deveneau din ce în ce r aprigi în replicile lor, mai încântați de scontasem. Ca și cum m-aș fi replicat într-o o femeie, întreagă doar pe lângă bărbatul obedient, sau Bluf ar fi luat înfățișarea a bărbați total diferiți între ei și de el însuși, p gurile cărora îmi putea vorbi sub înfățișă derutantă a două caractere revoltător nefamiliare.

Femeia remarcă (din nou cu gravitate) că profund erotic eram cu toții și ce puțin vorbe despre asta.

De ce taci, întrebă unul din bărbați.

Nu știu, spuse ea, m-a cuprins melancolie și-mi vine să plâng.

Ești o paranoică, zise celălalt, agresiv.

Argumentează, spuse ea.

Ai impresia că tot ce ți se-ntâmplă ți e important, și nu ce pățesc alții.

Poate. Totuși, sufăr din cauza asta. Prietenul tău, în schimb, dacă a avut experiența de o mă leg eu, n-a învățat nimic din ea, nu priceput nici grația, nici hazul.

Cum? spune acela, cred că ți-am exp destul de clar cum ea m-a remarcat, nu era trupa noastră. M-a ochit și m-a lovit.

Nu mai discut cu tine, spuse femeia.

Vezi, de aia ești paranoică, remarcă prin Și tu ești. Din momentul ăsta nu mai discut. Se trânti pe saltelele noastre neutre și-și lă peste cap o pernă din apropiere. Presupunem că toții că plânge și se instaură o liniște penibilă.

Oamenii ăștia din stradă mă plictisesc îngrozitor. O nemeritată proastă dispoziție lăsat în camera lui Bluf iar eu întind r înaintea ca să spulber ecranul ce ne despărțe virtualii noștri interlocutori. Un moment m pocnit doi pumni minusculi în inter urechilor, apoi am văzut camera. Bluf și mine.

Nici tu muzică, nici foarfeci, nici hârtii. Bluf. Mare și albicios în întuneric.

cristian szöke

ALICE NU MAI LOCUIESTE AICI

«Imobilul acesta are două intrări» – observă ca pentru el Detectivul. „Dar femeia pe care-o urmărim ce cusur are?!» – se obrăznici Ecoul...

Percepția se accentuă devenind senzație, apoi simț, luare de conștiință, gândire. Aceasta din urmă avortă penibil cuvântul și laptele dădu în foc. Respirația se interioriză nemaiputând fi observată nici cu ajutorul oglinzii, inima galopă nebunește spre un stop cardiac, iar glasul – nemaiauzindu-se – începu să capete accente stridente...

În virtutea obișnuinței, matematiciana, după ce pusese în ecuație, trăsese semnul egal. Și de altfel nici nu putea fi

condamnată dacă noul cobai nu era aidoma celorlalți. Până acum calculele ei fuseseră exacte, iar experiențele îi reușiseră de fiecare dată, în ciuda faptului că arcurile canapelei – după atâtea teste – se cam lăsaseră.

– **Încercați să fiți ca mine, doamnelor și domnilor!** – striga prin bălciul deșărtăciunilor cel care vindea iluzii, nemaiaivând ce face cu ele. **Fiți voi înșivă – sinceri, onești, generoși, tineri cu adevărat – și veți realiza în cele din urmă că toate acestea nu înseamnă nimic!**

Pentru cobaiul cel nou gândurile deveniseră cu adevărat obsedante: „În ultima vreme, deschizând umbrela mă udă ploaia din cap până-n picioare,

închizând ochii văd absolut totul, când mă cuprinde frigul trebuie să mă dezbrac să nu transpir, și nu mai știu să mă întorc în Țara Minunilor, deoarece nu am fost niciodată acolo...”

În virtutea obișnuinței, matematiciana tocmai trăsese semnul egal (după ce – mai întâi... adunase așternuturile), când realiză că realitatea, cu toate raționamentele și înșiruirile ei logice, nu se mai află în încăperea. „În fiecare dintre noi, se află realitatea” – îngâna Cobaiul cu glas stins, pătimaș, scurgându-se din realitatea lui într-ai și apoi înapoi, devenind din ce în ce mai mult tot mai puțin; întâi gândire, luare de conștiință, simț, senzație... percepție.

INFERNUL

Îl cheamă Dinte. Pășește calm, dar în același timp hotărât, călcând fără să vadă umbra celui ce-l călăuzește. Dintotdeauna s-a găsit unul care să-i caute nod în papură, sau altul care să a avut un dinte împotriva lui, dar lucrurile nu l-au speriat niciodată. Dovada cea mai cludentă este însăși prezența lui acum, aici, în mai rău famat cartier al Manhattanului. A venit și ia înapoi iubita, încăpută pe mâinile xenetului ăsta de Hadys. Un negru! Stăpân de ontestat în acest ținut al umbrelor, de unde nici străin nu se mai întorsese vreodată. Și totuși, uite se întorcea. Dar nu singur. În urma lui pășea uzit prostituata aceea de care se îndrăgostise - o seară, pe caldarâmul fierbinte al unui gang, tocmai pentru care el se încumetase să-l înfrunte pe ăsta.

... Nu se bătuseră cu lanțurile, de pistoale nu se folosiseră nici unul, șișul său – ascuns în carâmbul unei, la spate – nu deschisese nici un pântec. rosul monarh al tenebrelor îi admirase pur și simplu curajul, și-i înapoiase iubita. Îi pusese însă condiție: nu trebuie, orice s-ar întâmpla – la război – să se uite înapoi. Astfel... Simte ăstă iri ascunse în întuneric împungându-l de peste cap ca niște pumnale. În ceafă, arsura a devenit durabilă, de parcă ar avea înfipt acolo un drug șișit în foc. Atingerea unor mâini nevăzute, și te nedeslușite, îl împresoară la fiecare pas. el nu se întoarce. Pășește calm, hotărât, fără să vadă umbra călăuzei, ghidându-se după simțuri. Și uite încetător, neauzit: „Ce prost, negrul ăsta! Tru ce să mă uit înapoi, dacă sunt orb?!”...

PREȘUL

Venea dintr-o lume în care brazii se foloseau ca pomi de Crăciun, și constata cu stupeoare că în această lume nu folosește decât pentru scândurile iugurilor...

„Ce greu respir. Ciudat! Și frigul ăsta de dintrul meu... Măinile tale sunt tot atât de reci?... Dă-mi-le să-mi scormonesc în buzunarele tale. Acum mi-e mai bine... Ce faceți voi în viața voastră, sau cum s-o fi numind cenușiul acesta are-l numărăți din șapte în șapte zile până la comanda?! Mergeți în târgul de vechituri? Înțeleg... Cumpără careva o inimă?! Mucuri de țigări Assos sau Dunhill nu ai? Iați-le de pe mine, domnișoară! Și vă puteți

șterge și picioarele dacă întâmplător tocmai mă găsiți în fața ușii. Pe jos, evident!... Iertați-mă, vă tulbur liniștea cu foșnăitul urechilor mele? Iscăliți-vă pe mine!... Cum, aveți stiloul stricat? Mi-ați zgâriat călcâiul! Nu, nu mă cheamă Achile... Și înțeleg că nici măcar nu vă plac legendele. V-ar trebui un expectorant. Și-o umbrelă. N-ați observat cât de trist plouă conurile verzi de brad? Dumneavoastră nu vi s-a întâmplat niciodată până acum să muriți? Măcar un pic. Și, apropo de ploaie, observ că tocmai vă numărați banii. Păcat! Eu aș fi avut o cu totul altă propunere... Oricum, vă pot împrumuta batista mea, chiar cu riscul de a-mi uda cuvintele. Ce elegant vă mișcați. Și cât de neatentă puteți fi. Desigur! M-ați călcat pe cerneală. Uite că m-am șters aproape de tot...
– De ce mă huiduiți cu pistolul acesta?! E

opinii

O ZODIE NEFASTĂ

de CARMEN MATEI MUȘAT

Responsabilitatea majoră a intelectualilor care abdică – cu o grabă deconcertantă adeseori – de la menirea lor, acceptând compromisul cu puterea, nu a încetat să stârnească reacții contradictorii, indiferent de epoca în care un astfel de „pact cu diavolul” a fost încheiat. Scris în jurul anului 1548 și publicat abia în 1547, **Discursul despre servitutea voluntară** al lui Etienne de La Boétie încerca să răspundă la o întrebare tulburătoare, valabilă oricând: „cum se face că atâtea oameni, atâtea târguri, atâtea orașe, atâtea națiuni, îndură câteodată un tiran care nu are altă putere în afara celei pe care ei i-o dau, care nu îi rănește decât în măsura în care ei vor să îndure, care nu poate să le facă nici un rău decât dacă ei preferă să sufere în loc să îl înfrunte”. În 1927, cartea lui Julien Benda, **Trădarea cărturarilor**, relua această întrebare insistând îndeosebi asupra „instalării în timporal”, din proprie inițiativă, a celor care „desfășoară o activitate străină, prin esența ei, de

meseria mea, domnule! Cânt la pian... Nu auziți imaginea acestei păduri ce vă pecetluiește buzele cu aromă de conifere?... Din nou acest frig exacerbant (ceea ce înseamnă supradimensionarea unei exagerări inițiale; ca de pildă te ador în loc de te iubesc, deși, adevărul este că-mi placi)... Și nu mai sunt eu, cel de acum câțeva vreme, sau câțeva viață, ori câteva... Nici măcar nu mai sunt. Nici tu – iartă-mi această familiaritate – nu mai ești cea de acum câțeva vreme, sau câțeva iubire, ori câteva... Și nici măcar nu ai fost!...”

Venea dintr-o lume în care brazii se împodobesc de Crăciun cu toate jucăriile copilăriei, dar învățase de-acum, în această de dintotdeauna neschimbată dimensiune – ale cărei coordonate NU EL LE ALESESE! – la ce se întrebuițează scândurile...

orice scop practic” și care își află „bucuria în cultivarea artei, științei și speculației metafizice”; ispita politicului și dorința irepresibilă de a face carieră, făcând jocul unei clase politice sau al unui partid, constituie pentru Benda motivele principale care îi îndepărtează pe intelectuali de cultura dreptății și al adevărului.

Am invocat aici două texte celebre deoarece cartea lui Marin Nițescu, **Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii** (publicată anul trecut la editura Humanitas) este și ea o tentativă de a circumscrie răspunderea care revine intelectualilor români de prestigiu în propagarea ideilor dogmatismului proletcultist în perioada 1944-1964. Mai este nevoie oare să ne întrebăm asupra utilității sau oportunității unui asemenea demers? Fără să-și propună să fie o istorie literară propriuzisă, **Sub zodia proletcultismului** este o „sinteză asupra celor mai de seamă manifestări ale

fenomenului proletcultist, a cărui consecință a fost, într-un cuvânt, **anticultura**. În măsura în care societatea românească este un organism convalescent, confruntat cu duplicitatea și predispus încă să accepte și să propage minciuna, cartea lui Marin Nițescu se oferă ca o necesară **pedagogie negativă**, ce pune în fața societății o oglindă necruțătoare, în care lașitatea, egoismul, indiferența și oportunismul iresponsabil al multor scriitori și intelectuali români sunt analizate deopotrivă din punct de vedere etic și psihologic. Fără să conteste nici o clipă valoarea operelor unor autori de talia lui Argehezi, Călinescu sau Sadoveanu, M. Nițescu ia în discuție **atitudinea** acestora într-un moment în care substituirea spiritului critic cu delirul apogetic întreține confuzia deliberată între distrugere și creație. Intransigența lui M. Nițescu vizează deopotrivă formele fără fond prin care se manifestă ideologia totalitarismului comunist, cât și – mai cu seamă – pe cei care, punându-se de bună voie în slujba dogmatismului proletcultist, devin instrumente docile ale propagandei oficiale. Ei contribuie astfel din plin la instaurarea și perpetuarea unui regim hemocrat în care suverană este teroarea în masă, întreținută prin periodice băi de sânge și în care ideocrația, definită de Hannah Arendt ca încredințare, fanatizare și subminare până la anulare a tradițiilor și valorilor anterioare, asigură funcționarea implacabilă a mecanismului ideologic.

Analist lucid al interdependenței dintre oportunism și absența demnității profesionale, autorul nostru reconstituie cu acribie viața literară în vertiginosă decădere din „era ticăloșilor” (cum o numea Marin Preda), exersând o hermeneutică a sui generis a gesturilor și discursurilor publice ale ideologilor de serviciu ai proletcultismului, în rândurile cărora, din păcate, alături un Mihai Novicov, I. Vitner sau M. Beniuc, regăsim o seamă de intelectuali prestigioși. Aceștia în primul rând le reproșează Marin Nițescu graba vinovată cu care au acceptat să gireze, prin autoritatea numelor lor, regimul antinațional, anticultural și ilegal instaurat prin fraudă și prin forța armatei sovietice. Sinceritatea adeziunii intelectualilor la ideologia marxist-leninistă este cu totul improbabilă în cazul unui G. Călinescu sau Tudor Argehezi și cu atât mai evident pare cinismul și spiritul de mărunță căpătuială care ignoră tragedia națiunii și a culturii române, cu bună-știință. „Răspunderea revine în primul rând intelectualilor de prestigiu care aveau datoria de a apăra libertatea de conștiință, de a ridica vocea împotriva cenzurii și a interdicției valorilor culturii naționale. (...) De aceea – sublinia apăsătorul – , vina unora dintre ei depășește cadrul literaturii, al demisiei morale și profesionale, pentru a se înscrie în acela al trădării de țară”. Oricât de șocant ar fi acest verdict pentru noi – obișnuiți încă de pe băncile școlii să fetișizăm autori ca Eminescu, Argehezi, Călinescu etc., citați cu frenezie și citați tot mai arar cu luciditatea și prospețimea unei perspective nevicinate de idolatria necondiționată – , și oricât de arbitrar ar părea la prima vedere, acest enunț tranșant reflectă refuzul criticului (quasi-necunoscut pentru generația mea) de a accepta compromisul și lipsa verticalității morale. Ca și Julien Benda, M. Nițescu condamnă înregimentarea voluntară a cărturarilor, alături de obscuri politrucii, în „miliția spirituală a temporalului”, înscriindu-se, uneori din exces de zel, ca în cazul lui G. Călinescu, în corul profeților viitorului luminos. Efortul depus de acești intelectuali pentru a justifica agresivitatea irațională a regimului împotriva culturii și istoriei românești nu poate fi minimalizat și privit ca un capriciu inofensiv al unor scriitori cărora incontestabilă valoare estetică le asigură automat imunitate etică; vinovăția lor este direct proporțională cu prestigiul și autoritatea lor în viața publică, iar consecințele atitudinii lor se resimt încă și azi.

Articolele apărute în presa literară a vremii nu fac decât să adâncească criza culturii, confirmând

inexistența oricărui criteriu axiologic în abordarea „chestiunii literare” care, în viziunea partidului, trebuia să fie, nici mai mult, nici mai puțin, decât „organizată, planificată și unitară”, redusă doar la o funcție socială și politică. Făcând procesul unei epoci „lipsite aproape în întregime de literatură”, Marin Nițescu este foarte atent la fluctuațiile opiniilor vehiculate în presa literară, care înregistrează prompt evoluția situației politice internaționale. Niciodată relația între literatură și politică n-a fost atât de evidentă ca în această epocă de exacerbare a spiritului gregar și de perfecționare a unui limbaj excesiv ideologizat ce nu mai are legătură nici cu limbajul natural și nici cu realitatea pe care nu mai poate să o exprime. Gravitatea cu care autorul comentează proporțiile acestei mutații fundamentale în comportamentul uman pune în evidență preocuparea constantă pentru efectele nocive de lungă durată pe care sistemul comunist le generează.

Modalitatea estetică prin care partidul unic și atotputernic își exercită permanent controlul asupra vieții literare este realismul socialist, concept ambiguu și vag care reflectă incapacitatea teoretică a dogmatismului proletcultist în materie de literatură; Marin Nițescu este mai puțin interesat însă de aspectul teoretic al realismului socialist, și mai degrabă „fascinat” de consecințele sale în planul realității imediate. Transformată într-o „estetică a ceremoniilor partinice”, critica și literatura realist-socialistă, fundamentată exclusiv pe principii ideologice și politice pierde orice legătură nu doar cu esteticul, ci și cu realul. În **Dialectica puterii** – veritabil tratat de patologie socială, ce are toate atuurile unui discurs filosofic axat pe degenerarea ontică a ființei umane în regimul totalitar comunist – Marin Nițescu reia ideea rupturii ireparabile dintre realitate și retorica triumfalistă a discursurilor oficiale, ca și ideea inflației ideologice care se manifestă printr-o frazeologie bombastică și șablonizată al cărei scop ultim este „distrugerea continuă a formelor cu fond, care au tendința naturală de a se sustrage controlului, de autonomizare, și instituirea unor forme fără fond, care în totalitatea lor alcătuiesc o societate artificială, adică o nesocietate, o mimare a societății”. Și, iată cum, în această radiografie implacabilă a unui organism „bolnav, infestat și expus la tot felul de viruși”, interesat deopotrivă de ritualul depersonalizat al „limbii de lemn” și de minciuna devenită **metodă politică fundamentală**, Marin Nițescu descrie, sobru și patetic totodată, nuanțând ori de câte ori are ocazia, un coșmar care „nu corespunde niciunei tendințe firești a omului, nici biologice și nici spirituale, și de aceea trebuie păzită cu toate mijloacele, pentru că altfel, într-o singură săptămână de libertate, s-ar dezagraea ca atare” (Tulburătoare și totuși inexactă afirmație). „Liturgie a neantului” și „oglină a unei realități inexistente” (în opinia lui Alain Besançon), realismul socialist este expresia deplină a precarității noțiunii de realitate în comunism. Mistificată și tipizată în permanență, realitatea este înlocuită cu o „image apriorică”, construită în mod arbitrar, pe care autorul o denunță ca atare.

Demersul lui M. Nițescu, întreprins „în spiritul adevărului”, cum singur mărturisește, este unul politologic și psihologic, un adevărat inventar al poncifelor proletcultiste și al intervențiilor în presa scrisă ale majorității scriitorilor din epocă. Deși, cronologic, perioada analizată de autor este cea cuprinsă între 23 August 1944 și 1964, judecățile la adresa practicilor de partid sunt valabile pentru întreaga epocă de dominație a puterii comuniste; de altfel, criticul ține să precizeze acest lucru în repetate rânduri, adăugând totodată că relativul „dezgheț ideologic” din 1965 nu este consecința schimbării secretarului general al PMR, ci efectul modificărilor survenite în peisajul politic internațional.

Nemulțumit în mai mare măsură de mizeria morală decât de cea materială, pledând pentru

demnitatea etică și profesională a scriitorului Marin Nițescu păstrează în ambele eseuri un sobru, echilibrat, comentând nuanțat și obiectiv de cele mai multe ori, articolele sau atitudinile intelectualilor implicați în jocul lipsit de inocență al propagandei partinice. Mi se pare evident efortul de a fi obiectiv în paginile consacrate Călinescu, Argehezi sau Paul Georgescu, ur autorul înregistrează și comentează echilibrat intervențiile de bun simț ale acestora, fără interde a le minimaliza și, mai ales, fără să le tre sub tăcere. Mai puțin dispus pare criticul (și că pe bună dreptate) să înțeleagă perversi sentimentului de valoare și acceptarea voluntară servituții în cazul tinerilor critici și scriitori. Opțiunea lui se îndreaptă în mod explicit categoric spre eroismul tăcerii, spre refuzul colaborării cu un regim vinovat de „spălarea creierelor” și de instituirea unei false ierarhii de valori. O generală grevă a tăcerii este soluția care o întrevăde autorul în înfruntarea dintre intelectuali și regimul totalitar, în condițiile în care, la noi, nu există altă formă de rezistență în vreme ce „a lupta pentru o idee, pentru adevărul tot ce poate fi mai inutil” din punctul de vedere românului. Portretul în aqua forte pe care M. Nițescu îl face poporului român în ultimele pagini ale eseului **Dialectica puterii**, departe de a exalta calitățile naționale atât de des invocate de teoreticienii specificului național, este etal lucidă și lipsită de iluzii a marilor lui defecte slăbiciuni, comparabil doar cu tentativa lui I. Patapievic de a deconstrui formulele sacrosancte care alcătuiesc „vulgata bunului român”: „suntem cei mai cuminți, cei mai disciplinați, cei mai socratici simți al legilor”. M. Nițescu. Dar nu din conștiința legalității, ci din lașitate, din teama de lege. Românul înfruntă legea, o trișează, o ocolește, lăsând marea aparență respectării ei. Pentru că nu are încredere în ea și pentru că se teme de ea. El e neîntrecător de a ocoli obstacolele, de a se strecura prin ele. Și mai departe: „Nu știu să existe un om lipsit de voință și de unitate atunci când nevoie de o atitudine activă în fața istoriei, cum nu știu unul mai unitar în indiferență față de propria-i istorie. Pentru a justifica pasivitatea, fiecare anticipă inutilitatea oricărei împotriviri, începând oamenii de cultură. În timp ce popoarele vechi s-au opus activ și organizat răului, noi nu am făcut decât să convertim în bancuri și anecdotice o situație istorică tragică”. Intuind adevărata natură a pasivității noastre dezamăgită, Marin Nițescu pune în continuare un diagnostic precis, deși deloc măgulitor: „Românul își iubește mai mult mica lui situație decât adevărul. are imperativul ori sentimentul adevărului acționează în funcție de adevăr, ci de propriul interes imediat”. Ieșirea din istorie nu are aici o motivație metafizică, nu este explicabilă printr-o înțelepciune aneutrală unică, ci e mai curând semnul unei irepresibile vocații trișe istoria, subminând-o „prin toate defectele care istoria i le-a cultivat”. Păcălă și Tăcerea devin, din această perspectivă, efigii naționale.

Într-un moment în care presiunea ideologică se exercita cu intensitate sporită, din nou (1988), criticul considera că singura ieșire din această fundătură istorică în care ne-au înconjurat deceniile de guvernare comunistă este **reintegrarea în destinul și cultura Europei Occidentale**.

O impresionantă demonstrație de rigoare și spirit nonconformist. **Sub proletcultismului. Dialectica puterii** poate fi citită alături de oricare dintre eseurile politologice ale unor autori ca Alain Besançon, Françoise Vergès sau Vaclav Havel. Fără să fie resentimentată sau vindictivă, cartea lui Marin Nițescu este o răzbunare postumă a quasianonimatului autor, ca un exil de acest autor despre care, înaintea lui, în 1989, au scris elogios Virgil Ierunca și Geo Bogza. Negoieșcu, dar nici unul dintre criticii împotriva lui din țară, deși volumul său din 1983, **Articulare critice**, fusese premiat de Uniunea Scriitorilor

VĂLVĂ ÎNTR-UN PAHAR CU APĂ

de ALEXANDRU GEORGE

O adevărată vâlvă a stârnit acum câteva luni apariția, postumă ca a multor cărți interesante, a studiului lui M. Nițescu, **Sub zodia proletcultismului**, o încercare de idecare a literaturii din anii de după instalarea omunismului, într-o reconstituire istorică. Autorul căutat să și-o publice imediat după elaborare sau să facă cunoscute unele capitole din ea; eșecul l-a pus la și mai multă încrâncenare, cu efectul pe plan social: izolarea sa completă într-o singurătate în care o boală nemiloasă avea să-i macine ultimele oțete. Totuși, el avusese la dispoziție mai bine de două decenii în care s-a desfășurat publicistic; a năruit la aproape 65 de ani, lăsând însă numai câteva culegeri de recenzii și de cronici, cu poate nu mai mult de 4-5 „studii” depășind zece pagini. Cazul lui e ciudat nu doar prin sterilitate și reducere intelectuală; criticul impresionat printr-o judecată intransigentă și o lipsă totală de menajamente față de „situația” scriitorului recenzat. El nu a scris decât despre critici și poezi, a făcut numai câteva expozeri despre unele probleme literare de actualitate, cu excepția marilor laude adresate unui „maiorescu” și I. Barbu, supremele sale repere „mirative”. Îmi mărturisca că nu citește proză decât în silă (la teatru nu părea să se fi dus vreodată) și că genul romanului aproape că-i repugnă.

... Căci s-a întâmplat să-l cunosc destul de bine pe M. Nițescu atâta cât se lăsa el abordat și cunoscut, oricum mai mult decât alți contemporani în domeniul literaturii. Ne apropiase situația de victime” ale campaniei diversioniste întreținută de Eugen Barbu și dirijată ocult de Vasile Nicolescu, detractorii lui G. Călinescu”, extinsă apoi, prin ana altor scribi, la una de „apărare” a valorilor românești împotriva „demolatorilor”, – o poveste după cum se vede foarte veche și pe care au reluat-o în mod unic Marin Sorescu, Fănuș Neagu, D. Micu, Eugen Simion sau Valeriu Cristea. Anume, M. Nițescu publicase o scurtă analiză a **Istoriei...** lui G. Călinescu, în timp ce eu riscasem unele observații defavorabile despre ultimele romane ale celuiiași și asta ne-a apropiat cumva, ca și neprejurarea colaborării mele la **Viața românească**, unde el era redactor. Atât lui Paul Gorgescu cât și lui Vl. Colin, sau mai târziu lui Stanislav Olteanu și lui C. Regman, le plăcuse „ul inverențios la adresa idolilor lirici ai momentului, și i-au ușurat afirmarea în publicistică, iar Ioanichie Olteanu a contribuit decisiv la răgajarea lui pe un post, unde mai bine de zece ani, M. Nițescu a avut o activitate neintegrată și „collegială”, fiind certat cu majoritatea membrilor estui colectiv.

Era un tip țepos și rigid, de o inteligență frustră, urmând o poziție fermă; când l-am cunoscut, eu nu crezută că vine din silvicultură, dintr-o meserie re-l (ținuse departe de oameni, în zona vânătorii animale fioroase. Am aflat însă acum că fusese dagog pe la diferite școli, apoi inspector sau drumător cultural pe la sate. Debutând la peste 40 ani, el își aroga dreptul de a urmări și plezni cu iaua pe Nichita Stănescu, Ion Gheorghe și Marin Sorescu sau să dea accolade lui Ioan Alexandru, fără și dea seama de situația de clasici în viață a lor pe care el îi trata ca pe niște copii. Asta a răzuit pe mulți, inclusiv pe Al. Paleologu, factorul de la Cartea Românească al volumului triminat, **Între Scyla și Caribda**, deoarece îi părțea multe din opinii.

Dar criticul nu a depășit stadiul acesta și s-a ras mereu mai supărat de pe scenă, mai apoi în idul sălii, în fine a ieșit pe culoar bombănind mulțumit de tot ce se întâmpla și nu putea el să simbe. Volumele lui ulterioare sunt mult mai jine în aprecieri, laudele lor atingând și pe cei pe e-i execută în ultima sa carte, dar toate, deși sunt cepute didactic, conțin unele observații

interesante și nu o dată afirmații tăioase. Chiar și cu mine a ajuns să rupă repede relațiile, indignat de accentele mele critice la adresa noii idolatrii pro-maioresciene, care se dezvoltă în anii accia, întreținută de spiritele autoritare, mai ales de ardeleni și, bineînțeles, de comuniști, care căutau să facă din autorul **Criticelor** un fel de Jdanov, îndrumător al creației și osânditor al tuturor erorilor. Înainte de asta, îi atrăsesem atenția că în paginile despre Călinescu el nu făcea decât să repete ceea ce spusese cu trei decenii înainte Șerban Cioculescu în magistrala sa analiză a **Istoriei...** acestuia. M. Nițescu mi-a răspuns că nu cunoaște textul și că el, oricum, și-a scris critica independent de ce mai spusese alții mai înainte. I-am replicat că ar fi totuși interesant să vadă textul, deoarece ar putea fi acuzat de improbitate. Câteva luni mai târziu, întrebându-l dacă s-a verificat cu criticul din 1941 (fapt neobservat de criticii lui Nițescu, sau trecut de ei sub tăcere deoarece îl confirma în negațiile sale) el mi-a răspuns că nu a citit textul lui Cioculescu și nici nu-l va citi, deoarece autorul lui „e o lichea”.

Se vede și de aici că omul era un „căpos”, cum s-ar zice în argoul actual, sau un „cap pătrat”, cum se spunea pe vremuri; o ținea înainte cu ceea ce știa el și credea că e o certitudine. În epocă, el a avut un dublet până la identitate, pe azi uitatul Ion Maxim, de exact aceeași vârstă cu el, critic și moralizator absolut, ardelean firește, care cunoscușe rigorile închisorilor comuniste, ceea ce-i întârziase apariția publicistică și se revanșă acum în același stil cu Nițescu scriind articole crunte împotriva lui N. Manolescu, M. Ungheanu și Alexandru George, lăudând în schimb ditirambic pe N. Balotă, Ov. Cotruș, D. Micu și Șt. Aug. Doinaș. Ceea ce era pentru Nițescu I. Barbu era pentru celălalt Blaga; firi autoritare amândoi, refuzau spiritul disociativ și critica de subtilitate, maxima oroare inspirându-le, ambilor, Argezi.

Or, tocmai acestea se dovedesc necesare în judecarea epocii (mai mult decât literaturii) „proletcultiste”, plină de capcane și de întortochele, de distorsiuni cu cauze invizibile, de duplicități și aranjamente benefice. M. Nițescu avea peste 20 de ani la instaurarea comunismului la noi în țară; ar fi putut fi un martor lucid și înțelegător, cu atât mai prețios cu cât, deși de origine umilă, el nu s-a lăsat antrenat de comuniști și nu a devenit un „tovarăș ridicat” de ei. Dar mediul inferior din care venea și formația lui așa de întârziată l-au făcut să fie orb la realitățile pe care le trăise și pe care ar fi trebuit să le vadă dar pe care le descoperă ulterior frunzărind presa acelor ani și căutând inexplicabilul. Ignoranța lui se vede din naivitatea de a-și închipui că poate scrie o carte nu de analiză istorică (pentru care nici nu avea mijloace intelectuale) ci una de denunț alefectorilor politiciii Partidului comunist în materie literară. El pleca de la ideea că Partidul își condamnase trecutul, luând în serios afirmațiile făcute cu jumătate de gură de Ceaușescu; când, de fapt, el își făcuse uitate greșelile și lăsase tacit lucrurile să revină doar întrucâtva la normal. Un om care încearcă o reconstituire istorică (fără măcar să folosească **Scanteia** și textele rezoluțiilor despre cultură!) nu are instrumentarul științific elementar și orientarea justă în materie. El nu deosebește, de pildă, o afirmație ocazională, oportunistă a cuiva, de poziția acesteia și de momentul istoric. În loc să distingă un articol de directivă (de obicei cu caracter de editorial normativ) de altul iscălit de câte un slujbaș al regimului (de tip Crohmălniceanu ori S. Damian) care face aplicația convenită, sau de altul al unui publicist tânăr, la care începuseră printr-un citat „de autoritate” era obligatoriu, autorul cărții amestecă nume și situații sau le ordonează într-o perspectivă falsă, numele lui C. Regman fiind „înălțat” lângă cel al lui Leonte

Răutu, iar cel al lui Cezar Baltag concurează cu cel al lui Beniuc. Truda lui pare a fi fost să dezvăluie texte compromițătoare la tineri fără a ține seama că mulți dintre ei, de la N. Manolescu la Ana Blandiana, au evoluat mult dincolo de începuturile lor oportuniste. Asta într-un tablou în care nu apare nici A. Toma, nici Maria Banuș, nici Nina Cassian, dar nici Marin Preda!

Și apoi tocmai el, care se afirma ca un adept intransigent al „autonomiei estetice”, nu face o constatare elementară, decisivă și absolut surprinzătoare pentru cei care au trăit acele situații: că o parte dintre scriitorii aserviți regimului, de la Dan Deșliu și A.E. Baconsky, la Florin Mugur și Nichita Stănescu, au știut să-și depășească maniera inițială, să-și afirme adevărata personalitate, apoi să constituie momente definitorii ale noii lirici. Alții au dispărut (Șt. Iureș, Eugen Frunză, Victor Tulbure, Nicuță Tănase, G.T. Maioreșcu) incapabili de a evolua, iar concesiile grave comise de unii scriitori nu au anulat opera lor, cu unele realizări chiar în regimul „proletcultismului” (M. Sadoveanu, G. Călinescu, T. Argezi, Camil Petrescu).

Analiza acelei situații trebuie întreprinsă cu totul altfel, iar volumul cărții lui Nițescu e mult prea succint pentru a cuprinde o temă atât de vastă și de complicată, autorului lipsindu-i elementara justă orientare. (Când iese din regimul denunțului pur, el își dovedește la tot pasul insuficiența; ca să dau un singur exemplu, atunci când vorbește de presa în perioada convulsivă de trecere la comunism, el poate emite enormitatea: „... apar și dispar după câteva numere o seamă de publicații care au rămas în majoritatea cazurilor fără ecou în viața literară a momentului: **Revista Cercului literar** (Sibiu, 1945, 6 numere), **Lumea**, director G. Călinescu (sept. 1945-iun. 1946), **Tineretea**, (...) **Agora** redactor Ion Caraion (1947) un singur număr, **Răspântia** etc.” (p.29). În realitate, **Revista...** de la Sibiu a marcat o poziție originală și a revelat o serie de scriitori tineri care se vor afirma ca niște personalități importante cu ecou până în ziua de azi; **Lumea** a fost cea mai vie poate și mai bună revistă a momentului beneficiind de colaborări prestigioase, de la Perpessiciu și Camil Petrescu la Ș. Cioculescu și Geo Bogza, în fruntea ei fiind G. Călinescu, în faza în care părea a încerca o disociere de aderențele sale „progresiste” din câmpul politic. Iar **Agora** (condusă și de Virgil Ierunca) a fost poate cea mai bună publicație românească din toate timpurile, dacă o judecăm după valoarea textelor, concentrate într-un (din păcate!) număr unic (căci al doilea, gata de tipar, a fost interzis de comuniști).

Este desigur meritoriu că M. Nițescu a fost un om de caracter în ciuda reducăției sale mentale; dar că ar fi fost o „victimă” directă a comunismului, nu se poate susține. Nu și-a publicat tot ce a scris, nu și-a finalizat chiar toate proiectele, dar aceasta nu numai din cauza împerejurărilor ostile. A obținut totuși o sinecură la **Viața românească**, apoi o pensie onorabilă, în fine, un apartament din partea Uniunii Scriitorilor; n-a fost chiar un nedreptățit, o victimă tragică a cuiva, ci doar a propriei sale firi. Era un otrăvit lăuntric, de același tip cu I. Caraion, Paul Goma, I. D. Sârbu, Modest Mqrariu și, bineînțeles, Ion Maxim. Numai că aceștia s-au revanșat în scris, publicând enorm sau măcar pregătind pentru publicare altceva decât „răzbunările” deviate ale lui M. Nițescu. (Partea a doua a cărții sale, în care el trece de-a dreptul la procesul comunismului la noi în țară, e mult sub nivelul altor scrieri similare, pe deasupra cărora stă acea capodoperă de analiză politică numită **Cetatea totală** de Constantin Dumitrescu.)

... Dar chiar pornindu-se de la aceasta, și extinzând-o asupra domeniului literar, istoria acelei epoci tragice rămâne de făcut. Oricum, editura Humanitas merită felicitări pentru că s-a deschis față de unii autori mai laici și a publicat cartea unui scriitor care încearcă niște dezvăluiri, cu rezultate numai parțiale și spărgând vitrina cu ambele picioare, incapabil fiind de a folosi metoda, mai inteligentă și mai eficace, a cheilor potrivite.

– Dragă Gabriel Gafița, înainte de toate, felicitări pentru postul căpătat la Ministerul de Externe! Cum vezi lumea de-acolo, cum ne zărești pe noi, colegii tăi de la Uniunea Scriitorilor?

– Lumea o văd așa cum am văzut-o întotdeauna: cu un ochi de prozator înclinat să fie, să zicem, „rău“, ironic, atent la absurdul din jur, la derogarea de la rectitudinea morală, sensibil la contradicția umană, la penibilul involuntar, la nivelele de degenerare ale limbii de lemn și de post-lemn. Nici pe colegii din Uniunea Scriitorilor nu-i văd altfel decât i-am văzut întotdeauna: de unii mă simt mai apropiat, de alții nu. În general, anii din urmă nu mi-au schimbat fundamental preferințele literare, în ciuda atitudinilor publice sau opțiunilor politice zgomotoase ale unora dintre colegii noștri literari. E drept că, prin orientarea mea către diplomație, ca și prin faptul că, timp de patru ani, m-am aflat fizic departe de România, am luat, vrând-nevrând, o anumită distanță față de viața literară din țară. Și viceversa, pot spune: viața literară din țară a luat o distanță tonică, sănătoasă față de cel absent, chiar dacă în această perioadă, mi-au apărut două romane noi, „Martiriu parțial“ la Cartea Românească, în 1991, chiar înainte de plecarea mea la Londra, și „Schită de portret pentru cap de familie“ la Eminescu, în 1995, imediat după revenirea mea de la Londra. Pentru că, îndată după 1989, una din temele favorite ale dezbaterilor intelectuale de la noi a fost cât de pline sau cât de goale erau sertarele literare la revoluție, vreau să spun că, pe mine cel puțin, revoluția m-a surprins cu sertarele pline: ultimul roman pe care am reușit să-l public sub fostul regim, „Iarna e o altă țară“, mi-a apărut în 1980 la editura Dacia din Cluj. Timp de un deceniu, pe toată durata anilor 80, am scris, am încercat la mai multe edituri, am fost respins de cenzură, am scris mai departe, am fost respins din nou și am așteptat cu încredere vremuri mai bune. Așa s-a făcut că, la începutul lui 1990, am putut preda două romane deodată la două edituri. Apoi am plecat să mă ocup de promovarea culturii române în Regatul Unit și am lăsat aceste două cărți să-și urmeze soarta acasă, neavând cum să mă ocup și de promovarea lor. Acum, la revenirea în România, constat că au apărut o mulțime de volume de critică și istorie literară consacrate literaturii contemporane. Generația 60, generația 70, 80, 90, clasicii postbelici, generația post realist-socialistă, etc. I-am regăsit cu plăcere pe toți colegii mei de generație, prozatorii care au debutat cam în același timp cu mine: Petru Popescu, Alexandru Papilian, Gabriela

Gabriel Gafița:

«VALOAREA UNEI LITERATURI SPECIFICITATEA EI DISTINCTIVĂ»

Adameșteanu, Gheorghe Schwartz, Eugen Uricaru, Mihai Sin și mulți alții din generația 70. Am descoperit că, și după 1989, ca și înainte de acest an fatidic, sunt în continuare „omul invizibil“ al prozei române contemporane, care nu încăpea pe vremea regimului comunist și nu încăpe azi, în vremuri de libertate, în nici o enumerare de autori, oricât de generoasă (30, 40, 50, 100 de nume, dacă ar fi să mă refer numai la masivul compendiu „Literatura română contemporană“, sau la „Istoria literaturii române contemporane“, apărute anul trecut). Vei spune, poate, că am vanitatea personajului provincial caragialesc din schița „Five o'clock“, care se supără pe un cronicar monden că nu i-a menționat soția „barem cu numele“. Văzându-mă condamnat astfel la postura de „om invizibil“ și vindecându-mă demult de orgoliul „sertarului plin“ la revoluție – care, vorba ardeleanului, „la ce mi-o folosât?“ – nu-mi rămâne decât să sper că, poate, voi supraviețui într-o viitoare istorie a literaturii române, prins într-o notă de subsol discretă despre „Scriitorii angajați în MAE“.

– La început, adică imediat după '89, ați fost chemați mai mulți scriitori să schimbați imaginea României peste hotare. Dacă sunt bine informat, din opt (Sin, Uricaru, Schwartz, Andrei Ionescu, Tartler, Gafița Ieronim, Carolina Ilica) ați mai rămas în diplomație doar trei, și încă nu știm pentru câtă vreme. Orgoliul creatorului nu rezistă în niște structuri speciale sau, pur și simplu, există alte nuanțe care-mi scapă?

– În 1991, a intervenit o înțelegere între Ministerul Afacerilor Externe, prin ministrul de atunci, Adrian Năstase, și Uniunea Scriitorilor, prin vicepreședintele ei executiv din acea vreme, Laurențiu Ulici, ca un număr de zece scriitori, legați prin studii, prin formație, prin activitatea lor profesională și literară, să fie trimiși, după o scurtă perioadă de pregătire în centrala ministerului, ca atașați culturali în acele țări de care erau legați prin limbile pe care le vorbeau, prin preocupărilor lor literare, prin

cărțile, studiile sau traducerile pe care publicaseră. La începutul lui 1992, am plecat toți la posturile respective. „Orgoliul creatorului“ explică numai parțial de ce câțiva din cei amintiți s-au întors relativ repede în țară încheind experiența lor cu Ministerul Externe. MAE, fiind și el o bucată de țară din România, reproduce, la scară redusă, frământările acestor ultimi ani din societatea românească: și acolo a avut – și are – loc schimbare de personal, există o luptă între vechi și nou, între oamenii vechi și noi, între persoanele mai înclinate spre funcționari prudent și cele mai înclinate spre imaginație spre creator, spre abordările eliberate de crisp ideologice. Desigur, schimbările nu se produc peste noapte și unul sau altul din colegii noștri scriitori au dat și peste șefi cu i-au tratat funcționărește, sau pe care ei, i-au tratat prea „creator“. Așa s-a ajuns la stereotipuri, la etichetări pe care le auzim adesea în jurul nostru: „inginerii“ îi disprețuim pe „poetii“, după cum și „poetii“ îi disprețuim pe „inginerii“. Realitatea este că diplomația, numai la noi, ci și în țări cu vechi tradiții diplomatice, se compune din cantități mari de variabile de imaginație, de fantezie, dar și de rutină, de funcționăreală în sensul cel mai strict al cuvântului. Talentul de a-ți face viața interesantă în acest caz este de a găsi linia echilibrului între imaginație și rutină, astfel încât activitatea într-un mediu străin, departe de țară, în condiții de relativă izolare în raport cu mediul familiar de referință, să rămână totuși atractivă, incitantă, stimulatorie și să producă rezultate vizibile. Un lucru este clar: nici un ministru extern din lume nu plătește un diplomat la fel de mult într-o ambasadă pentru ca acesta să-și continue liniștit activitatea literară în străinătate. Opțiunea pentru diplomație implică acceptarea de către protagoniști a unor reguli de joc proprii acestui domeniu, care nu întotdeauna pot fi cele mai agreabile, sau cele mai gratificante pe „orgoliul artistic“. Odată acceptată regula jocului, cel puțin mie mi-a fost limpede că

Bucuria intrării învingătorilor în tabăra de la Focșani, 29 mai 1789

REZIDĂ ÎN UNICITATEA, ÎN

Opusul cât sunt atașat cultural la Londra și am început să mă ocup în primul rând de interesele culturale românești în spațiul anglo-saxon, nu îmi avea deloc timp de scris. E drept că am fost compensat în alte feluri: am avut privilegiul să iesc patru ani într-o mare metropolă a lumii, să fiu de față la câteva evenimente politice și culturale cu adevărat de excepție, să cunosc o serie de oameni la care în mod obișnuit nu aș fi putut accesa, să intru în contact cu instituții și persoane al căror mod de lucru, sper, m-au inspirat pentru tot restul vieții. Deci experiența erară, pe care am fost nevoit s-o neglijez, ca să-mi fac bine cealaltă profesie, cea diplomatică, fost compensată printr-o experiență de viață bogată, sunt convins, se va reflecta cu necesitate în risul meu când voi avea liniștea să mă așez la masă. Aminteai de scriitorii chemați să schimbe imaginea României peste hotare; eu cred că au reușit în mare parte, în măsura în care au năvălit asupra acestei noi profesii cu pasiune și cu un anumit spirit de sacrificiu, liber consimțit. Scriitorii pot și trebuie să fie implicați în diplomazia culturală a României, pentru că ei sunt în stare s-o facă mai bine ca oricine altcineva, cu condiția să fie receptivi, adaptabili, etasați de patimile politice, să nu dramatizeze izerurile inutile și să reziste la presiunile umane și instituționale din jurul lor.

– Ai lucrat la ambasada noastră din Anglia, ai revenit în țară, oricine își dă seama, într-un rang superior, asta înseamnă că activitatea ta acolo a impresionat. Ce-ai făcut exact pentru arta și literatura română? Pe ce punți ai legat între București și Londra?

– Mi-ar fi mai simplu să-ți răspund ce am încercat să NU fac în cei patru ani cât am fost onșilier cultural la Londra. De exemplu, am încercat să NU fiu impresar de spectacole, să NU fiu impresar de artă, să NU fiu agent literar, pentru că nu împărtășesc acea idee care ne-a rămas printr-o dezagreabilă inerție a mentalităților, că, într-un post diplomatic, trebuie să te pricepi la orice și la toate și se te substituie adevăraților manageri de artă impresari, promotori, agenți literari). În ce mă privește, am avut de-a face cu toate aceste profesii, practicate de niște adevărați maeștri în Marea Britanie, dar niciodată nu am avut retenția că aș putea trata cu acești oameni în condiții profesionale avantajoase pentru partea omână; de aceea nici nu am încercat. Ce am urmărit în mod constant a fost să realizez ceea ce chiar tu ai numit „punți” între România și Marea Britanie, adică să pun în legătură specialității noastre dintr-un anumit domeniu cu mologiile lor britanici, să găsec partenerul omân cel mai plauzibil pentru o ofertă sau alta ritanică, să identific genul de spectacol omânesc cel mai nimerit pentru un festival de artă din Marea Britanie, să recomand universitatea X din România pentru un proiect de cooperare cu o universitate britanică deoarece ambele aveau aceeași facultate deosebit de activă ș.a.m.d. Pe scurt, am căutat să intermediiez un anumit gen de expertiză în dublu sens: explicând diversilor parteneri britanici care este specificul și punctul de forță al partenerilor lor români, iar acestora din urmă, când a fost vorba, care este modul de acțiune sau de selecție a partenerilor britanici. Și într-un caz și în altul am încercat să definesc pentru fiecare în parte limitele așteptărilor rezonabile și ale posibilităților practice în raport cu partenerul. În primul acesta, n-am avut în general sincopă, apăsări, ieșiri dramatice din scenă, ci eforturi de

acomodare de ambele părți și finalmente chiar unele succese. Dintre acestea aș aminti numai câteva, cele în care am fost foarte direct implicat: stabilirea unei legături durabile, pe baze comerciale și contractuale solide, între Opera Națională Română din București și agenția de impresariat britanică Dual Control International, în virtutea căreia prima operă a țării noastre a fost de cinci ori în turneu în Marea Britanie în doi ani de zile, cu apariții pe unele din cele mai mari scene din Anglia și Scoția; proiectul NOROC, instituționalizat sub acest nume românesc și desfășurat în parteneriat de UNITER și de un grup de oameni de teatru britanici, pe baza căruia s-au organizat turnee ale unor teatre românești (Odeon, Craiova, Teatrele Român și Maghiar din Cluj, Levant) în Marea Britanie și ale unor teatre britanice (Cheek By Jowl, Nottingham Playhouse, Y Cwmny, West Lothian) în România, în cadrul unor săptămâni de teatru organizate de fiecare în cealaltă țară (București și Glasgow), în cadrul unor turnee sau al unor festivaluri de artă; organizarea unui festival de artă românească (teatru, dans, muzică de cameră, jazz, lecturi de versuri) în colaborare cu organizația RomâniAlba Partnership la Edinburgh; crearea unui lectorat de studii irlandeze, finanțat în comun de Irlanda de Nord și de Republica Irlanda, la Universitatea din București; participarea ansamblului londonez Dunav, format exclusiv din instrumentiști englezi specializați în muzică din Balcani (cu două soliste vocale române din Londra), la festivalul de folclor „Maria Tănase” de la Craiova și altele. Acțiunile punctuale nu le mai amintesc, pentru a nu lungi vorba. Important în toate aceste strădanii este și faptul că nu am cerut niciodată bani la București, ci în primul rând am folosit resursele locale, învățând enorm din arta, dusă de britanici pe adevărate culmi, a identificării surselor de finanțare combinată. Am căutat deasemeni ca pe aceste punți culturale circulația să fie în dublu sens, convins fiind că cele mai trainice legături între țări se bazează nu pe compasiune pentru suferințele și lipsurile noastre, nici pe forțarea simpatiei în orice condiții, ci în primul rând pe interese clare, de lungă durată, precis formulate și urmărite cu atenția cuvenită pentru avantajul reciproc. Nu mi-au plăcut niciodată și n-am încurajat în spațiul meu de acțiune manifestările meschine, pitorescul precar, folcloroid, deplasările în regim de sinistrați (cazarea „artiștilor” în saci de dormit, pe jos, prin biserici sau cămine). Am fost de părere întotdeauna că, pentru a fi respectați de alții, trebuie să ne respectăm noi primii și ca atare să nu participăm la un eveniment din străinătate dacă n-o putem face în condiții onorabile și demne, atât sub aspect profesional cât și logistic.

– Mulți comentatori, nu neapărat foarte avizați, scriu că am avea o literatură remarcabilă, pe alocuri, superioară celei occidentale, iar poezia, fără egal în Europa. Le împărtășești punctul de vedere după ce te-ai familiarizat o vreme cu marea literatură europeană?

– Depinde cine sunt acești comentatori și cât de avizate sunt opiniile lor. Asemenea aprecieri globaliste au în general o rezonanță mai degrabă naivă, sau provincială și nu cred că pot fi luate în serios nici măcar de noi, care iubim literatura română și dorim numai binele ei. Apoi „Occidentul” nu este, chiar numai literar vorbind, o structură monolitică. Depinde de ce

geo vasile

DISTIHURI MEMORABILE

Omul e puternic și e poliglot
doar de bea paharul deznădejdiei tot.

Urlă poetașii versuri de scandal
ei se cred în baltă navă amiral.

Timpul dacă-ți strânge inima ca boa fugi și fă-ți transplantul – inima a doua.

Circumcis în toate de te simți și trist
cată-ți horoscopul – poate ești artist.

Oasele-ți bătrâne sper-o aventură?
Spunele pe față: nici o-investitură!

Retezate aripi, dacă-și mai revin,
pune-le cu grijă în raze reci de pin.

Necuratul numai de s-o implica
aceste distihuri nu s-or publica!

Lucian Perța

literatură occidentală ne comparăm. În Marea Britanie critica și juriile literare au o preferință marcată pentru cărțile cu subiecte istorice și exotice: Japonia, India, Indiile de Vest, Africa de Sud, Italia, secolul XVIII, primul război mondial, mediile rasial-minoritare din Marea Britanie. Literatura franceză este în bună măsură memorialistică, psihologică și eseistică. Literatura germană a fost decenii la rând dominată de trauma epocii naziste și a războiului, precum și de tema țării divizate. Valoarea unei literaturi rezidă în unicitatea, în specificitatea ei distinctivă, nu în comparația cu alte literaturi. Dacă ne referim la proza românească, cele mai reprezentative opere sunt, în mod tradițional, realiste, descriptive și intense sociale (de la Nicolae Filimon la Ioan Slavici, de la Duiliu Zamfirescu la Liviu Rebreanu, de la Mihail Sadoveanu la Zaharia Stancu și Marin Preda). Dar există o întregă literatură a absurdului (Caragiale, Urmuz, Ion Barbu, Tzara), a experimentului avangardist, a subversiunii în subtext (Augustin Buzura, Constantin Ţoiu, Petre Sălcudeanu), a pitorescului istoric (Eugen Barbu), a cotidianului banal (Bedros Horasangian, Adriana Bittel, Gabriela Adameșteanu, Mircea Nedelciu). Care parte din literatura română s-o comparăm cu care parte din literaturile occidentale? Sarcina este irealizabilă, de aceea îți propun să nu ne gândim dacă literatura română e superioară sau inferioară vreunei literaturi occidentale, ci s-o analizăm așa cum e, prin ceea ce ne oferă ea nouă și prin contribuțiile românești la patrimoniul literar universal. Cât despre ideea că poezia română ar fi fără egal în Europa, într-adevăr ea este fără egal, după cum tot fără egal sunt și toate celelalte poezii naționale de pe continentul nostru, pentru că sunt unice și irepetabile: Dar și individual, ca poet, românul este categoric fără egal în Europa, căci nu știu să existe în alte limbi sintagma: englezul s-a născut poet, francezul s-a născut poet, germanul s-a născut poet...

(Continuare în numărul viitor)

Interviu realizat de
Marius Tupan

valentin dolfi

Născut la 3 august 1961, în Rm. Vâlcea. Profesia – bibliotecar. A debutat cu poezie în septembrie 1989 în „Flacăra” la „Atelierul literar” condus de Dariu Novăceanu. A mai publicat poezie în revistele „Contrapunct”, „Echinax”, „Contemporanul – ideea europeană”. Editorial debutează cu volumul de versuri „TANDEM”, Litera, București, 1991. Este inclus în antologia de poezie românească contemporană „STREIFLICH” (Lumină laterală), 81 de poeți români, Dionysos Verlag, Kastellaun, Germania, 1994. Poemele de față fac parte din volumul „Buncărul de hârtie”, aflat în pregătire.

Souvenirs d'enfance

Măinile tale împreunate în rugăciune copilărie spre icoana agățată de peretele coșcovit când lumea era o jucărie trasă de sfoară pe un trotuar prăfuit un Cadillac strălucitor gonind din toate părțile spre California

în timp ce în chioșcul din parc fanfara cânta cânta și prințesa dansa dansa pe lințoliu de catifea la revedere basm aurit la revedere copilărie frumoasă ca o benzinărie Shell auf Wiedersehen Lili Marlene auf Wiedersehen striga evreul desculț în curtea din spatele lagărului merele din anul acela se rostogoleau încet în iarbă ca niște copii avortați

Istoria tristă și tragică a unui poem

După o îndelungată chibzuință după multe și stăruitoare eforturi după ce mi-am schimbat dioptriile de câteva ori iată am scris un poem mai celebru decât bătălia de la Waterloo mai frumos ca Venus din Milo mai blând decât un iepure de casă care umblă încolo și încoace prin curte ca să-l scriu am stat trei luni la mănăstire mi-am uitat familia mi-am amanetat verigheta și n-am mâncat și n-am fumt și n-am băut ca să-l scriu am renunțat cu totul și cu totul la viața lumească am folosit cerneluri fine sentimente nobile cuvinte rare

și prețioase și m-am rugat și-am plâns și-am implorat și când era gata când ziceam că e bine și ce frumos și bravo tocmai când îl scosesem afară să mă bucur de el să-l privesc strălucind în lumina augustă a soarelui de vară tocmai atunci ai venit tu bestie mică l-ai luat ai fugit cu el și l-ai strivit cu nepăsare sub călcâi ca pe un gândac de bucătărie

Nimic nu se compară cu tine

Singur la masă în berărie eu mă gândesc neîncetat la tine cât de mult poți tu să mă iubești cât de mult suferi tu pentru mine berea e rece ziua e frumoasă strada e pustie trece chelnerul îmbrăcat în alb trece preotul îmbrăcat în negru trece o mașină galbenă trece un câine eu mă gândesc neîncetat la tine cât de mult poți tu să mă iubești cât de mult suferi tu pentru mine eu îmi șterg ochelarii îmi umezesc buzele îmi număr atent mărunțișul din buzunare cu o mișcare sigură apuc pistolul ruginit și îmi trag un glonț drept în inimă

Măseaua de minte

Aștept în întuneric pe holul ca un cavou la dentist să-mi scot măseaua de minte apăș batista împăturită în patru pe obrazul drept mă doare nu văd nici să citesc e întuneric pe holul ca un cavou în fața cabinetului de stomatologie aștept să-mi scot măseaua de minte să vină doctorul la opt la nouă la zece nu vine până

dan bodea

Hanul din Bethleem

Ard, mă mistui în fața Crucii
Hanul din Bethleem mă pârjolește
Muntele Taborului în văpăi
mă îmbrățișează
Hermonul și Grădina Ghetsimani
mă înjugă
înțelepciunii celei adânci.
Paharul acesta să nu trecă de la Mine
Căci Iubirea Ta – Pământ
Ceres este plinătatea Lui...
Să sorb nectarul, să sorb aroma
cea fără sfârșit.

Corăbiile

Corăbiile nu mai pleacă

în nesfârșirea largului de ape...
Corăbiile intră în nemărginirea dăinuirii de Prunc...
La început a fost Cuvântul
Corăbiile pătrund în Cuvânt

Depărtările

pentru Oana

Depărtările sunt îmbrățișări ce ne unesc pentru eternitate...
Miezul lor este Rugăciunea...
Și păcatul nu atinge Iubirea ce o lasă din singurătăți
Crucea.
Și Crucea părăsită este Iubirea ce ne înlănțuie peste-a vremelnicii

însetare de reîntâlnire.

Psalm

Ascultați neamuri și
Vă plecați...
Cădeți la picioarele Aceluia
Ce-a făcut să înspice
Bobul de grâu în holda mării...
A făcut să cânte Floarea de măr, de cireș, de nufăr, de crin
În parfumul harului
Înveșmântare în sublim...
A dat bobului de om
Feria Dimineții nesfârșite.

Scobor turmele

Scobor turmele
Soarelui în poeni
În Poieni încinse de meri, de caiși, de cireși
Colinde vestesc și laudă Nașterea Pruncului

Sfânt...

Începu lumina a cumineca pământul în tot ce cuprinde!

Zorile – Zorire

Strugurii Se împlinesc în lutul întins, alungit spre Lumină
Viile s-apucă prin pogorământ de Cuvânt...
La început a fost cuvântul...
Facerea Deschisului de Ziuă...
Zorilor, zorire

Sub rază

Lumea era sub rază
Cuvânt
încă înainte de sosirea Lui...
Minunea văzută, atinsă
Crucificată, înviată înaripând din Bethleemul Iudeii!

Din volumul „Fiul Omului curs de apariție la Editura Era

O moarte anunțată

Lui Cristian Popes

Astăzi mă pregătesc să mor astăzi îmbrac o cămașă curată îmi pun un costum nou și o cravată asortată arunc o ultimă privire tristă orașului în care am trăit 36 de ani cu ochii țintă la ceas fumez ultima țigară scriu ultimul poem iau ultimul metrou până la cimitirul cel mai apropiat acolo clopotul bate moartea e agreabilă familia așteaptă eu merg drept înainte printre șirurile de morminte trag puternic aer în piept număr până la trei și mă arunc în groapa proaspăt săpată a doua moartea mea n-a fost în nici un fel anunțată și ziarele uită adesea să o remarce

Un poem mic trist

Toată ziua m-am gândit să scriu un poem mic și trist ca un pechinez rătăcind duminica pe străzi de provincie telefonul a sunat și n-am răspuns prietenii m-au chemat în oraș să bem bere să jucăm cărți să privim mersul femeilor frumoase și nu m-a dus și mai târziu mi-am potrivit ceasul am înghițit o aspirină am băut ceai rece la televizor spuneau ceva despre separarea puterilor în stat economia de piață controlul durabilității produselor industriale și l-am închis și m-am plimbat prin dormitor prin sufragerie prin camera de baie nimic nu mi-am mai mult nimic nu m-a interesat cu-adevărat toată ziua m-am gândit să scriu un poem mic și trist ca un pechinez rătăcind duminica pe străzi de provincie

Orașul turcesc Galați este atacat de trupele imperiale rusești,
1 mai 1789

despre...

LA CONISME DELICATE

de AL. CISTELECAN

Debutul lui David Alexandru, binecuvântat cu o frază pertinentă de Ana Blandiana, e dintre cele ce-aușteptat îndelung clipe prielnice, dacă socotim că au trecut mai bine de zece ani de când poetul a avut o oportunitate, cu discreție, colțurile de revistă deschise pentru „poșta redacției”. **Geografiile suprapuse** (Casa de editură Panteon, Piatra Neamț, 1995) e abia o plachetă, în acord cantitativ cu scrisul laconic, abia schițat, al poetului. David Alexandru construiește pe o siguranță, fie raționalizând-o și dându-i un context justificativ, fie transcriind-o într-o simplă caligrafie eliptică. Intuițiile sale au marginile aburite, tremurate, iar sugestivitatea joacă întotdeauna într-un con de ambiguitate concentrată, mult mai aproape de ermetismul mitic decât de vorbirea pe șleau. Nici vorbă la de afecte și defecțiuni optzeciste și cu atât mai puțin de hiperrealismul mizerabilistic al postmodernismului. David Alexandru e un caligraf care vânează grația limbajului, sfios în fața confesiunii și tandru în fața anxietății. Meliniștile sale sunt hieratizate, reduse la un esențial fragil și ele sunt sublimate, de regulă, în rapte calofile: „O umbră pe grindă/ am rămas doar noi/ și lama cuțitului în oglindă”. Caligrafia absoarbe în propria ei eleganță orice tentație mai substanțialistă și poemul se evaporă în delicateți cripturale, în pure arabescuri gracile: „Asemenea/ unei ape/ pierdută-n propriul ei/ contur”. Absența și izotopii ei, alcătuint registru de recurențe motivice, nu stau degeaba în centrul acestor poeme delicate și filigranate, aici David Alexandru se străduiește să locuiască chiar în golul ei melancolic. Deși cât o lamă, volumul e, totuși, despărțit în două cicluri, distincte mai degrabă prin sporovăiala confesivă celui dintâi și prin concentrația fulgurantă a celui de-al doilea decât prin elemente ce ar

marca vreo diferență de viziune sau măcar de atitudine. Spre deosebire de **O liniște în care nu cred**, din care am citat până acum, **După mine toamna**, ciclul de deschidere ce cuprinde, probabil, poemele mai recente, e mai degrabă confesiv decât sugestiv, măcar în măsura în care simulează confesiunea. Din păcate, îndată ce vorbește mai mult de câteva cuvinte, David Alexandru vorbește ce nu trebuie și în discursul său strunit apar patetisme ilicite. Anxietățile abia sugerate sunt date pe mâna unui stil tragicoidal ce se alarmează cu năpăști și catastrofe induse de un lexic brutal ce e, însă, doar strident într-un context de decență melancolică: „Timpul scurs între noi/ imagine cu lupi înfomețați dar care tac/ liniștea trebuie umplută cu trup străin/ cu umbra conturată a unui om/ cu chip întors pe un ban/ semne mumificate ale rostirii/ timpul scurs între noi/ lăuntric sălbăciunile sugrumă întunericul”. Concesiile făcute noilor gramatici ale realului, cu o sintaxă lejeră, nonșalantă, în care se strecoară crispări autoironice, nu sunt nici ele mai fericite, evidențiind doar riscul unei despletiri discursive ce se pune în calea propriei vocații pentru grăuntele sugestiv: „Uneori mă trezesc neliniștit/ ce caut sub/ întreb/ rățâcit orbit prin înserare/ mi se invocă diverse motive/ că mă trădează fața/ că ochii mei înlăcrimați amintesc/ de-o dimineață de april/ că nu ador tutunul/ că țin ca să nu mor de plictiseală/ scriind din când în când/ poezie/ nimic nu le scapă/ nici măcar morții care scrijelesc întunericul/ cu o piatră”. Discursuri imitative, aceste poeme ale lui David Alexandru nu exorcizează teama de confesiune a poetului, teamă din care ieșeau mai înainte enunțuri eliptice, ci o disimulează doar într-o ușoară sporovăială alertată de zvăcnete patetice.

fantezii stilistice

FANTOMA OBIECTIVITĂȚII

de CLAUDIA ENE

Singurul moment în care am înțeles câte ceva din știrile transmise de TVR a fost perioada revoluției în direct. Înainte și după acest moment, n-am reușit niciodată să declar că am prins mai mult de 10% din informațiile vehiculate de postul de televiziune amintit și, drept urmare, am avut întotdeauna un respect nemărginit pentru toți cei care păreau să înțeleagă întregul conținut al programului de actualități. Totuși, dincolo de posibilitățile mele intelectuale limitate (și ca mine sunt și alții), s-ar putea vorbi de o oarecare **robotizare** a departamentului Actualități de la TVR 1, stimulată de dorința de obiectivitate a angajaților lui și de credința acestora că mult râvnita obiectivitate vine dintr-un limbaj sec, complet impersonal. În consecință, crainicii actualităților apar ca niște roboți, mai mult sau mai puțin arătoși, gata să prezinte totul fără să fie de partea nimănui, nici măcar de partea știrilor.

Principalul motiv care mă face să vorbesc de robotizarea acestei emisiuni este evidentă teamă sau neștiință a redactorilor ei de a rezuma într-o știre concisă evenimentele care apoi sunt discutate pe larg de reporterul de la fața locului. Ar fi fost de așteptat ca cel care prezintă știrea din studio să formuleze pe scurt și percutant, cu propriile cuvinte, faptele despre care doresc să informeze reporterii speciali. Or, lucrul acesta nu se întâmplă, probabil din cauza prejudecății că rezumarea pe care eu o văd necesară ar conține inevitabil poziția prezentatorului și deci emisiunea ar deveni subiectivă. Ceea ce este fals, pentru că a fi obiectiv nu înseamnă a nu avea o exprimare proprie (atunci când este cazul) și clară din care să reiasă exact și pe scurt faptul petrecut. Individualitatea redactorului rezultă totuși ca un lucru necesar și ea trebuie să se vădească în claritatea și expresivitatea vorbelor cu care reușește să rezume în mod adecvat știrea, să extragă și să prezinte esențialul dintr-un fapt, pentru a-l face mai ușor și mai corect înțeles de către telespectatori. Din păcate, pe tot parcursul emisiunii lipsesc accentele pe esențial și se creează impresia că te afli în fața unei baze de date, unde informațiile sunt aruncate la întâmplare, unicul criteriu de ordonare a lor fiind lipsa de criterii.

Singurele momente în care te părește senzația că ai în față un computer sunt acelea în care roboțelul relatează evenimentele culturale sau cine știe ce evenimente ale trecutului glorios. Atunci vorbirea lui se umanizează parcă, uneori chiar prea mult, și cade în cealaltă extremă, a epitetului și a vorbelor considerate calde, așa ca pentru a contrabalansa rigiditatea și răceala expunerilor de până atunci. Argumente, citate și completări, în numărul viitor.

În căutarea poeziei (XIX)

«S-AR FI PUTUT ȘI SCRIE DAR SE PUTEA ȘI (...), PUTEA SĂ INTRE MUTUL ÎN CURTE PRINTRE MUTE»

de DAN-SILVIU BOERESCU

Deși este datată, pe pagina de gardă, 1995, a apărut prima carte-eveniment a anului 1996. Ea aparține poetului Ioan Flora, din a cărui dedicație sub formă de sonet (transformând exemplarul ce mi-a fost rezervat într-o piesă rară de bibliofilie) am extras distihul inițial pentru a-l folosi ca titlu pentru grupajul de față, în care am adăugat și câteva recenzii fugitive la alte cărți interesante primite în ultima vreme.

1. **Ioan Flora – DISCURS ASUPRA STRUȚOCĂMILEI** (Ed. Cartea Românească, București, 1995). Specifice post-modernismului, recuperările palinodice, drapate în faldurile înșelătoare ale encomionului, fac tot farmecul poeziei lui Ioan Flora. Noul său Discurs... este dedicat unui „straniu personaj” (domnul Struțocamil, Struțocămila, Stratocamil) descins cu fală din paginile Istoriei ieroglice. Drumul de la pagina cantemiriană la prezentul cotropitor este parcurs cu o ironie ce împrumută manierismul acelor vremi de noblețe mitologică: „Vai, vai, ce-am putut visa azi-noapte, zise/ tulburat la culme domnul Struțocamil./ întărind cu inelul din deget, apăsât în ceară topită./ pisania pentru o blană de jder, cinci perechi de papuci, / două tipii și un ibric de argint/ ștergându-se la ochi și trăgând leneș și totuși agitat/ din tradiționalul său trabuc”. Recuzita de epocă, tradusă într-o subtilă textură de imagini aproape baroce, nu face însă decât să pună și mai bine în valoare dilemele ontologice de mare actualitate, prin care această poezie, ce mizează aparent totul pe ludic, se relevă ca fiind una de nebănuită substanță tragică: „Și, totuși, cine dacă nu domnul Struțocamil în persoană/ a putut inventa propoziții de tipul: / Dați-mi un tun, un tanc, o mitralieră, să calc în picioare./ să deconspir imaginea propriilor mei supuși./ Să-i oblig să mănânce nisip ca un vierme, ca o omidă./ Să-i fac să se revolte împotriva propriului lor statut social./ Să-i oblig, să accepte tot circuitul ăsta, căci dacă-i circ – / circ să fie!/ Să-l idolatrizeze ca pe o stare normală de lucruri./ (...) Grozavă chestie ideologică, foamea, teroarea!” Procedura identificării prezentului sub invariante atemporale ar putea trimite la fabulosul Levant al lui Cărtărescu, însă nu lipsește nici enumerația de tip Caragiale din Moșii. Tablă de materii, care transformă Catastih-ul lui Flora într-o metonimie a opulenței, nefiind omis nici un detaliu din vasta panoramă a desertăciunii umane, așa cum reiese ea din inventarul cumpărăturilor la supermarket-ul de altădată: „Oale, hârtie./ sârmă, făină, lemne, iconostas./ o chivără mică pentru voievod./ cumpănă, cuie, ceară pentru masă, / cofeturi pentru colivă./ prescuri, betea, oglinzi, năut, șerbet./ sacăz, covoare, candelă, tămâie, bureți./ clește, rucavițe de bogasiu alb./ bumbi de argint aurii./ iarăși o pereche de papuci./ belciuge, slănină, ștergare, fisticuri./ mătănii, iminei./ hamuri, brânză, lămâi./ cuminecătură” excipiens q.s. Înainte de a fi o tandră și oximoronic neconcesivă răfuială cu istoria, poemul este însă proiecția halucinantă a unui conflict cu sine, cu convenția textualizantă: „Dar nici măcar nu m-am întrebat ce-i cu nălucile/ acestea fără nici o noimă (...)/ am

reintrat triumfal în focarul propriei mele vieți/ și am făcut, în sfârșit, țândări oglinda./ cu creatura ei cu tot./ obligând-o să se adune în magma cuvintelor încâtușate./ acolo unde îi este locul”. Nu întâmplător, într-un inspirant colaj de Donca Teodorescu (autoarea excepționalei ilustrații a volumului), însuși Ioan Flora surăde mefistofelic, cu țigara în colțul gurii, din celebrul portret cu perucă voltaireană a ilustrului prinț moldav, membru al academei berlineze, consilier al novatorului Petru cel Mare și, înainte de toate, autor al primului roman în limba română. Din scriitura inițiată, încifrată până la limita căderii în eutropia anecizantă a sensului primar, a Istoriei ieroglice, nu lipsea decât un singur ingredient, tocmai cel capabil s-o readucă într-o tulburătoare actualitate. Folosind codul autoironiei, Ioan Flora o relativizează... fecund, reatribuindu-i – printr-o deconstrucție savant lirică – demnitatea pierdută în zgura timpului avortat de memoria colectivă sub forma ilizibilelor manuale școlare.

2. **Aura Christi – ÎMPOTRIVA MEA** (Ed. Du Style, București, 1995; coperta de Anamaria Smigelschi). Poeta a venit din Basarabia, cu gândul mărturisit ca, odată cu schimbarea numelui (Aurelia Potlog) și abandonarea unei cariere literare începută destul de promițător dincolo de Prut, să-și cucerească dreptul la o nouă existență poetică. Începutul l-a făcut cu **De cealaltă parte a umbrei** (Ed. Ecce Homo, București, 1993), în care evoluează temător pe fragila punte dintre cuvinte și evocă patetic „ruinătura frică de litere./ de veghere, de somn, de tot”. Ea își consolidează mult mai convingător acest exil interior autoimpus cu un nou volum, mult mai matur, în care viziunea propriului destin fracturat a căpătat curaj și consistență: „Dacă aș fi putut să-ți povestesc fără cuvinte/ despre țara umbrelor, despre țara înfrângerilor/ de unde veneam (...)/ Peste zorii roșietici își dezveleau impudic/ formele perfecte făpturile de rasă ale ratării./ Potopul diviniza căderea-n iubire. M-aș fi ascuns în mine/ să scotocesc până mi s-ar fi făcut silă”. Aura Christi se ridică ferm, cu o determinare aproape stranie, împotriva sa, adică împotriva unui veritabil „praznic al dilemelor” pus la cale de „Lolitele fantasmelor”. Eliberarea de obsesiile atât de seducătoare ale unui trecut, totuși, detestabil nu se poate face decât brutal, lăsând deoparte toate „minciunile trupului, timpului./ lucrurile iubite din leneșă utilitate”. În ce măsură acest lucru este cu adevărat posibil mai e încă de discutat, căci nu degeaba este invocat Nicolae Breban într-unul din motto-urile cărții: „Dacă eu sunt mort, ei nu pot fi vii, doar muribunzi. Iar dacă ei sunt morți, atunci eu mă pregătesc să mor, ceea ce înseamnă că sunt încă viu și există boli atât de lungi, încât durează o viață și se confundă cu însăși viața”...

3. **Costel Stancu – TERAPIA CĂDERII ÎN GOL; DOMINIC SAU DESPRE IMITAȚIA UMBREI** (ambele la Ed. Hestia, Timișoara, 1995). Iată un debutant care știe bine ce vrea și o spune dintru bun început: „costel stancu intră liniștit în oraș convins că totuși omul/ e ceva, mai mult decât o găselniță a lui Dumnezeu/ ar dori să uite tot însă memoria lui seamănă cu/ o groapă ce se adâncește pe măsură ce vrei să ieși din ea”. Asumarea atât de explicită a unei metode poetice îmi dă, totuși, de gândit. De ce oare autorul se prezintă cu obsesiile la vedere, fără nici o ezitare? Nu cumva este el dublat, retoric, de un alter ego ce

s-ar vrea ocultat? Și, într-adevăr, finalul **Terapie...** dezvăluie dualismul anticipat, el fiind simetric incipit-ului, pe care îl răstoarnă printr-o mișcare (prea) studiată: „întră lupul tiptil în oraș (...)/ trebuie prins și împușcat/ (...) femeii plângeau doamne ce nebunie să urăști/ atât un băluș venit în oraș să moară”. Ca și acest exercițiu destul de reușit de licantropie, volumul geamăn **Dominic...** – constituie un alt ciclu de simetria, în care scriitorul își asumă, ceva mai vehement, ipostaza damnatului romantic, bântuit de viziuni mistice având în centru aceeași blestemată chestiune bogomilică: „eu am pictat găoacea cerului cu păsări de pradă/ va veni un tâlhar și se va așeza în mijlocul crucii pe care fac/ cuiele păstrează urma durerii sau dezmațului?” Fascinat mai mult de „splendoare interogație decât de conținutul ei, Costel Stancu se mulțumește deocamdată să exerseze conștiincios tema contrariilor care mai mult s'atrag decât se resping (coincidentia oppositorum «scriu nesățios a crea = a distruge/ în acest joc e nu mai sunt decât un simplu personaj ce caută/ ieșire de sine prin chiar propria-i înțelegere»”...

4. **Marin Ifrim – ALFABET DE TRANZIȚIE** (Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” Buzău, 1996) Remarcam anul trecut surprinzătoarea carte liliputană intitulată, cu multă luare în derâdere de sine, **Curentul Marin** (cu s'fără majusculă!). Poetul buzoian rămâne acum cu o antologie a textelor sale publicate în cele două volume (debut în 1986, la Ed. Litera, cu **Sprorașul cu un milion de ferestre** – o carte a lui Ioan Mircea se numea și ea **Copacul cu un milion de imagini!**), cărora li se adaugă unele inedite. Cee ce, până acum, era o promisiune a unei originalități șocante, devine, odată cu această carte de autor, o certitudine. Critica, de altfel, remarcat deja propensiunea spre insolit a poetului Lucian Chișu îl apropia chiar de o nouă avangardă Alex. Ștefănescu aprecia că „iese cu totul din comun... extravagant, bizar, excentric, trăznit, straniu, năstrușnic”, iar Dumitran Frunză remarcă „surpriza calamburului, dorișta de a sparg tiparele”. Nu înțeleg de ce, în aceste condiții poetul optează pentru un titlu „tranzitoru”, când a fi avut la dispoziție cel puțin un epitaf dadaist?! Probabil să i s-a urât și lui de-atâta sfidare a obiceiurilor de lectură și ar dori să se clasicizeze cuminte? Greu de crezut, cât timp el însuși se pregătește de celebrarea epocalipsei unei lumi ce nu mai are, asemeni poeziei, nimic sfânt: „în biserici fâlșăie/ panglici de prins muște/ și lumânări electrice/ tămâia miroase a cinsute de lei banul și-a risipit sunetul/ de clopot dogit/ undev. în igrasia zăpezii”.

5. **Emil Niculescu – BIRJA CU CRA** (Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”, Buzău 1996) Și această carte, ca și cea lui Marin Ifrim apare în colecția îngrijită de neobositul Alex Oproescu, fiind tot o „selecție de autor”. Deși în foarte ortodox nici el („Alcool loial precum un saint bernard/ Te trage-n cet sub cotidian”), Emil Niculescu nu-și propune un program estetic radical, preferând ironia subtilă, în haină prozodice voit desuete, a unei vieți derizorii în decor județean: „Și viața noastră-anostă priu provinciei/ Pe care roua, crivățul le bate./ Unde îmbătrânim copii de mingii/ La surogate de campionate”.

6. **Dania Dorin – MI-E NERVUL APRINS** (Ed. Satya, Iași, 1995). Văzută de prefațatorul Ion Apetroaie ca o „poetă a dorului robust”, Dania Dorin are predilecție pentru figurile (erotice) de stil necanonice: „și-aș dăruii făptura izbânzii/ înce să o simți/ ca o explozie de care să te apropii cu gura!”, „aștept totul pe un cântec/ să vând/ să-m umplu gura de miresme”; „gura flământă/ care ție am fost”; „îmbrățișează-mă c-un sărut/ de gutuie ș.a.m.d. Chiar dacă, după această veritabilă orgie în care e angrenat plinar organul dicției lirice, se ajunge la concluzia că „fericită nu mai pot fi decât fără trup”, Dania mai găsește resurse să extragă toată seva poeticității dintr-o dezinhibată fellatio benevolentiae: „pe sânii mei fierbinți/ coc păinț pentru vrăbii/ (...) nu știu decât să mângâi / și să- scriu poeme cu gura!” Poezie, tu, acrișor de dulce...

ATICISM ȘI ASIANISM

de GHEORGHE CEAUȘESCU

Așadar, la bătălia de la Actium au stat față în față Orientul și Occidentul, două lumi antagonice nu numai din punctul de vedere al supremației politice, ci și din punctul de vedere al civilizației și al mentalității, cărora le orespund două tendințe culturale denumite de moderni aticism și asianism. Termenul de aticism este atestat pentru prima dată într-o scrisoare pe care Cicero i-o trimite cumnatului său, Atticus, la fârșitul lui noiembrie 54 î.d.Cr., scrisoare în care elebrul orator se referă la puritatea și eleganța dialectului atic: „oare trebuie Veturius să guste din nou acel aticism latin?” Astăzi semnificația termenului s-a extins mult și prin aticism se înțelege unul din cele două curente importante ale culturii greco-latine, în fond o altă denumire pentru clasicismul antic. Al doilea termen, asianismul, este o creație modernă format prin analogie cu cel al aticism, denumind manierismul antic (E.R. Curtius). Pe drept cuvânt Vladimir Streinu le consideră două tipare fundamentale de cultură.

Teoreticienii greci și latini deosebeau două genuri în domeniul retoricii, extinse apoi la întreaga literatură, genul atic și asiatic. Primul se caracterizează prin concizie și eleganță sobră, al doilea prin grandilocvență, gestică și mimică exagerată. Prin afinități electivă romanii au aderat la genul atic. Cicero socotește nocivă influența asiatică asupra oratoriei: „dar, de îndată ce elocința a părăsit Pireul, ea a străbătut toate insulele și a călătorit astfel prin toată Asia, încât s-a înmuiat datorită influențelor străine și a pierdut cea curățenie și chiar cea sănătate a stilului atic și aproape a uitat să vorbească (*Brutus* 12,56). Așadar contactul cu Asia pervertește nu numai noravurile, ci și literatura. Manierismul asiatic nu este pe placul romanilor. Mai târziu, în timpul imperiului, Petronius reia ideea în *Satiricon*: „de curând astă vorbărie umflată și nemăsurată s-a abătut din Asia asupra Atenei și a cuprins asemenea unui astru pernicios sufletele tinerilor inspirând către idei înalte; cum i-au fost distruse regulile, elocința și-a pierdut suflul și vocea”. Dar, apt de mare interes, în opinia lui Petronius

influența nefastă orientală nu s-a produs numai în domeniul oratoriei, ci și în cel al poeziei și al picturii: „chiar și poezia și-a pierdut stilul colorat sănătos... Nici pictura n-a avut altă soartă, după ce îndrăzneala egiptenilor a distrus regulile unei arte atât de extraordinare”. Refuzul Orientului și în domeniul culturii este formulat în termeni categorici.

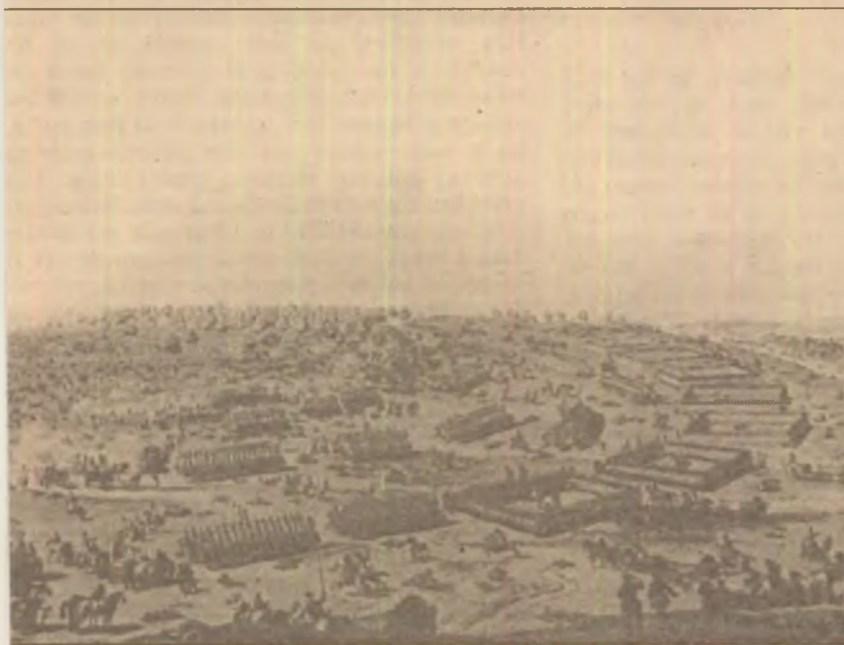
Evident dihotomia este reală numai în plan teoretic, aticismul și asianismul sunt, pentru a relua cuvintele lui Călinescu referitoare la clasicism și romantism, „inexistente practic în stare genuină, reperabile numai în stare de retortă.” Faptul însă că teoreticienii romani tradiționaliști își manifestă preferințele pentru curentul atic, că ei resping arta orientală are o importanță de loc neglijabilă pentru evoluția culturii latine și, cum vom vedea, și a celei grecești, culturi care au contribuit decisiv la configurarea intelectuală a Europei. Cultura secolului lui Augustus este prin trăsăturile sale caracteristice „atică”, adică clasică. Arta augustană este expresia congenitală aspirații latine către echilibru, rațiune, claritate, și concizie; fantastic, iraționalul, monstruosul nu încapă în canoanele spiritului roman, prea dornic de certitudini și lumină. Centrul de iradiere pentru acest sistem de gândire a fost cetatea așezată pe malurile Tibrului. Pornind de la începuturi modeste, Roma a ajuns într-un timp miraculos de scurt metropola de necontestat a lumii antice. Încă din vremea lui Cicero ea încetează să fie un simplu oraș, ea este o idee, o divinitate căreia, începând cu Augustus, i se construiesc temple și i se aduc ofrande. Și, cum este divină, Roma este eternă. Reușita politică o proiectează în rândul zeilor nemuritori; orașul se metamorfozează în ipostaza terestră a unei idei transcendente. Împărații care s-au identificat cu tradiția romană (Augustus, Vespasian, Traian, Hadrian etc) o cultivă și i se subordonează; cei orientalizați (Caligula, Nero, Commodus) vor s-o distrugă și să mute capitala la Alexandria sau Troia. Victoria lui Augustus a însemnat triumful Romei și a unui întreg sistem de gândire. Augustus a schimbat radical structura

latină. În secolul II d.Cr. retorul Aelius Aristides afirmă că Roma reeditează pe o treaptă superioară vocația culturală a Atenei. „Grecia cucerită l-a cucerit pe sălbatecul învingător și a introdus artele în încă rusticul Latium”, a spus într-o formulă celebră Horatius. Dar Roma, „sălbatecul învingător”, devine ea însăși creatoare de cultură influențând la rândul ei cultura greacă. Dionis din Halicarnas, retor celebru în secolul lui Augustus, autor al unei scrieri istorice despre Roma de la începuturi și până la războaiele punice, susține și el, probabil sub influența cercurilor literare din capitala imperiului, că după moartea lui Alexandru cel Mare retorica a dat semne de decadență și riscă să dispară, căci devenise pompoasă, insolentă, dezordonată, refractară la orice filozofie și cultură intelectuală; or, constată Dionis, nenorocirea a venit din Asia: „această pacoste ne-a cuprins ieri și alaltăieri din adâncurile Asiei”. Dar, spune retorul, în vremea lui Augustus s-a produs o salvatoare resurrecție datorită influenței intelectuale pe care o exercita Roma: „cred că începutul și cauza unei asemenea schimbări a fost atotstăpânitoarea Romă, deoarece obligă toate orașele s-o privească cu admirație, iar cei care guvernează lumea o fac conform virtuții și cu seriozitate; conducătorii ei, oameni cultivați și nobili, organizează categoriile inteligente ale societății și le conferă minte și celor care n-o au” (*Despre vechii oratori*). Or, asta înseamnă că Roma a determinat prin forța și prestigiul ei respingerea influenței asiatică și revenirea la modă a aticismului nu numai în Occidentul latin, ci în întregul imperiu. Moda și stilul se decideau în centrul politic, devenit și centru cultural al lumii mediteraneene. Pecetea Romei se imprimă și asupra culturii grecești și îi determină evoluția: imperiul se uniformizează și tinde să constituie din punct de vedere literar un sistem unitar care se exprimă în două limbi: greacă și latină.

Unitatea nu se păstrează lungă vreme: în Antichitatea târzie sistemul se destramă, iar imperiul, în ciuda eforturilor disperate de a-i menține coeziunea, se sparge în cele din urmă în componentele antinomice inițiale. Cultura greacă se desparte de cea latină, fiecare din ele evoluează pe coordonate proprii, fără să mai existe contacte serioase între ele: Occidentul medieval latin este ignorant în ceea ce privește scrierile grecești, iar Orientul bizantin uită originile sale latine. Abia în zorii Renașterii, în preziua căderii Constantinopolului erudiții bizantini se refugiază în Occident, mai ales în Italia, cu consecințe benefice pentru evoluția culturii europene.

Noi moștenim în bună măsură viziunea romană asupra culturii grecești: „aticismul” secolului lui Augustus a impus doar una din coordonatele culturii eline; romanii se simt solidari doar cu perioada anterioară lui Alexandru Macedon, adică perioada pe care noi o numim clasică. Cultura greacă este însă un fenomen complex din care romanii au ales numai ceea ce corespundea spiritului lor. Operație restrictivă și evident deformantă care se perpetuează peste veacuri. Renașterea, clasicismul, secolul luminilor preiau ideea unei Grecii prin excelență clasice. De aceea cam pe la 1800 antichitatea greco-latină a fost etichetată în bloc ca fiind clasică. Istoria greacă se oprea la Alexandru Macedon. Abia în secolul trecut istoricul german Droysen a atras atenția asupra importanței pe care o prezintă din toate punctele de vedere perioada consecutivă lui Alexandru pe care el a denumit-o elenistică. În epoca noastră Dodds a publicat o carte *Grecii și iraționalul* dezvăluind o componentă de cultură pe care interpretarea clasicizantă romană o aruncase în penumbră.

Aticismul și asianismul sunt astfel denumirile pentru două coordonate pe care se situează evoluțiile culturale, două tipare caracteristice corespunzând – dacă facem analiza în condiții de laborator – celor două entități de civilizație și mentalitate, Occidentul și Orientul.

Lupta de la Martinești, 22 septembrie 1789

constituțională, dar, fapt esențial, a păstrat nealterate valorile conștințite de tradiția romană. Idealurile culturale latine se răspândesc în lumea antică grație prevalenței politice a descendenților lui Eneas. Roma devine unul din principalele puncte de atracție intelectuală și artistică. Literații și artiștii greci abundă în cetatea întemeiată de Romulus. Geograful Strabo, retorul Dionis din Halicarnas, în vremea lui Augustus, mai târziu Plutarh, pentru a nu-i enumera decât pe câțiva, vizitează Roma și studiază la fața locului cultura

UN ROMÂN LA HOLLYWOOD: JEAN NEGULESCU (IX)

de MANUELA CERNAT

După succesul obținut cu *Masca lui Dimitrios*, Negulescu nu apucă să se odihnească pe lauri. I se încredințează un nou și ambițios proiect: *The Conspirators* (Conspiratorii), spuer romantică poveste de dragoste și spionaj, pe fundalul războiului care peste Ocean seceră, deloc romantic, atâtea vieți: în mică și deloc neutra Portugalia, o franțuzoaică salvată de la Dachau de un industriaș german dubios și un faimos rezistent olandez urmărit de Gestapo, ambii agenți ai unei rețele de rezistență anti-nazistă, se suspectează reciproc înăbușându-și patima care i-a robit din prima clipă când destinul i-a reunit. Studiourile și-au propus evident să reediteze triumful *Casablancăi*. Mizând pe același cocktail cu efect garantat – amor, suspens, război – frații Warner merg până într-acolo încât îi repartizează lui Negulescu același producător, experimentatul Hall Wallis și aproape aceiași distribuție: Paul Henried (care în *Casablanca* îl jucase Victor Laszlo) Peter Lorre, Sydney Greenstreet și fascinantă Heddy Lamarr. Aceasta ar fi trebuit să joace în *Casablanca* rolul Ilsei, dar, capricioasă cum era îl refuzase în ultima clipă, fiind înlocuită cu Ingrid Bergman. De fapt doar Bogart lipsea ca garnitura inițială să fie completă. Cu o asemenea cvintă regală, Negulescu începe filmările. După câteva săptămâni însă, catastrofă! Hall Wallis este concediat de colerical boss Jack Warner și Negulescu se pomenește cuplat cu un producător nou. Ca să-și dea importanță, acesta aruncă la coș materialul turnat până atunci, schimbă locurile de filmare și stilul povestirii, intervine în scenariu complicând acțiunea până la limita verosimilului. Disperat, regizorul încearcă să mai salveze ce se

mai poate prin mizanscenă și prin performanțele interpreților, deși Heddy Lamarr îi scoate peri albi. Lansată în Europa în 1933 de Gustav Maghaty cu celebrul *Extaz*, unde apăruse goală pușcă în cea mai lungă secvență sexy din câte cunoscuse până atunci cinematografia (300 m, o bobină întreagă!), Heddy Kieslerova, superbă brună cu ochi albaștri, chip de Madonă și nuri de Venus, se căsătorise cu un fabricant de arme miliardar care se grăbise să cumpere și să distrugă toate copiile filmului ei de debut. Mai tânără cu zece ani decât Garbo, la retragerea acesteia din cinema îi luase locul. Inspirat, Negulescu îi pune în valoare frumusețea glacială în gros-planuri de neuitat, pe măsură să îi câștige renumele de „regizor al femeilor“, la strânsă concurență cu George Cuckor. Cronicile laudă în unanimitate mizanscena: „Filmul este bine realizat, secvența culminantă, a jocului de ruletă are un formidabil suspens mulțumită unghiulației și decupajului lui Negulescu.“¹ În schimb scenariul este făcut praf. Demoralizat, românul se întreabă dacă nu cumva „a sosit ceasul să-mi iau inima-n dinți și să renunț la film întorcându-mă la pictură“². Din fericire, cunoscutul regizor Edmond Goulding îi trimite câteva rânduri de îmbărbătare: „Nu poți avea succes decât în măsura în care pornești de la un scenariu de succes. Ai dat lovitură cu *Masca lui Dimitrios* și te-ai descurcat bineșor și de data asta. Așa că ia-o ca o lecție. Nimeni nu poate izbuti fără un story solid construit.“³ Revăzut astăzi, *Conspiratorii* rezistă, dovedindu-se infinit mai interesant și mai novator decât îl considerau cronicile anului 1944. Nu este exclus ca atunci în defavoarea lui să fi

fost tocmai comparația cu *Casablanca*. Pe noi el ne frapează prin subtilitatea frazării, prin alternarea unui montaj extrem de rapid și eliptic, cu lungi cadre secvență în care aparatul, instalat pe macara, urmărește protagoniștii cu agilitate de pisică, printre sute de figuranți impecabil manevrați. Efectele vizuale de factură europeană, simbolistica lor – umbrele din secvența pușcăriei, filmările în oglindă, silueta contorsionistă a copacilor din secvența finală – pe noi ne încântă. La vremea respectivă ele puteau deconcerta critica americană, obișnuită cu stilul ultracomercial (decelabil chiar și în *Casablanca*). De pildă i s-a reproșat predilecția pentru efectele de clar-obscur, deși admirabilele secvențe din satul pescăresc au atmosferă și pitoresc, culminând cu acea demonstrație de virtuozitate, adevărată „mini-simfonie a pescarilor“, ecou îndepărtat al școlii documentariste engleze sau al măestrilor sovietici. Iar urmărirea sunt de-a dreptul captivante. Pe scurt, *Conspiratorii* este un film în care spectatorul sfârșitului nostru de veac descoperă arta unui vechi cineast care prin scriitură izbuteste să ferească de anonim o melodramă stufoasă. Cel puțin două secvențe rămân antologice: uciderea agentului de legătură care, în pragul morții, arde la flacăra unui chibrit documentul compromișor și, capcana jocului ruletă. În plus, *Conspiratorii* conține în nuce, mai toate ingredientele „stilului Negulescu“: gustul pentru detalii de atmosferă revelator, profunzimea analizei psihologice, subtila simbolistică a imaginii, impecabilul control al actorilor și, element prevalent în a doua parte a carierei sale plăcerea explorării ambianțelor fastuoase-rafinade, unde își duc viața aleșii nu totdeauna fericiți ai soartei, înalta societate. *Conspiratorii* alătură, pentru prima dată cele două lumi care vor polariza atenția regizorului: a celor umili și amărâți din *Jehny Belinda*, *Hanul*, *Valea cea adâncă*, *Copilul mocirlei*, etc. și lumea sofisticată a elitelor din *Humoresca*, *Titanic*, *Cum să te măriți cu un milionar*.

În țara lui de origine, aceste două lumi sunt pe punctul de a-și inversa rolurile. Războiul s-a isprăvit, dar nu și încercările istoriei.

1) *The New York Times*, 20 octombrie 1944

2) *Drum printre stele*, p. 134

3) *Ibidem*, p. 136

lumea literară

SALVAREA LUI MINCU SE AMÂNĂ

● Cu o singură excepție, ședința consiliului U.S. a fost calmă, nuanțată, cum nu se întâmpla altădată, când temperamentele urcau brusc, la o flacără invizibilă. Poate și pentru că spiritele vindicative și-au dat seama că propensiunile electorale pălesc acum în fața transparenței cifrelor. Informări, propuneri, discuția bugetului și aprobarea acestuia, alegerea juriului pentru premiile anului 1995, diverse opinii, iată, pe scurt, subiectele dezbătute la Casa Monteoru. ● Legea dreptului de autor se află la cele două camere ale Parlamentului, dar e nevoie de o mediere. Nu a guvernului, care se bagă mereu unde nu-i fierbe mintea, încurcând tot ceea ce atinge. Cât privește Ministerul Culturii, s-a ajuns la concluzia că ar fi cel mai stupid minister din România. Inutil, prost gestionat, primește subvenții și le aruncă pe apa Sâmbetei, capătă fonduri pe care nu le merită, sponsorizează niște instituții fantomă, e politizat până la sânge și partizan până în măduvă. Oare, cam pe unde ar vrea să ajungă? Deocamdată, se află într-o cursă de Ungheni! ● În actualele condiții, când banii – și așa destul de puțini – se devalorizează și sunt tot mai greu de obținut, Fondul literar trebuie reorganizat pe alte principii. Oricum, din toată

sărăcia, se vor da iarăși ajutoare, se vor face împrumuturi, cu dobânzi mici, se vor oferi documentări pentru cei care se deplasează în folosul uniunii. La cel puțin 25 de pensionari vor fi trimise acasă sufertașe cu mâncare numai că, temporar, acestea lipsesc, dintr-un motiv foarte simplu: nu se mai fabrică! Până când le vom găsi iarăși la vânzare, se va încerca și altă formă de deplasare a hranei. ● Nemulțumită de modul cum s-au desfășurat afacerile cu partenerul italian (e vorba de restaurantul din Casa Monteoru), U.S. reziliază contractul, începând cu ziua mărtisorului, urmând ca noile oferte să fie bine studiate. În restaurantul respectiv trebuie să fie câți mai mulți scriitori și să plătească tot mai puțin. ● Fiindcă U.S. i s-a donat în apropierea orașului Târgu Mureș un castel, se fac eforturi deosebite pentru a se amenaja acolo o casă de creație, măcar pentru scriitorii ardeleni din zonă. ● În această lună se vor aniversa importanți scriitori români: Romul Munteanu, Marin Sorescu, Mircea Sântimbreanu. La vârste rotunde, cuvinte pe măsura acestora. ● Editura *Cartea Românească* va lansa în curând mai multe cărți ale scriitorilor români din afara

granițelor, cărți ce vor fi prezentate la Târgul de carte de la Paris, unde U.S. a închiriat deja 50 metri pătrați. Firește, prioritate va avea aici editura uniunii, dar sunt invitate și altele, particulare, care au resurse financiare. ● O precizare foarte importantă pentru diversioniștii de profesie: campionatul de șah al scriitorilor ca și alte competiții asemănătoare n-au fost sponsorizate din visteria U.S. ● Un absent frecvent la ședințele Comitetului director: Tudor Dumitru Savu. S-a făcut propunerea ca Aurel Rău, următorul pe lista candidaților, să fie cooptat. E tot din Cluj și se poate conta pe seriozitatea și promptitudinea domniei sale. ● S-a aprobat și bugetul U.S., cifrele, fiind prea multe, nu le mai inserăm aici. Cât privește membrii juriului, păstrăm tăcerea, fiindcă vrem să-i protejăm. Cu această ocazie s-a repus în drepturi Amendamentul Mălănciului. Un premiu se capătă – dacă e cazul – o dată la trei ani. Sumele vor fi sporite iar valoarea premiilor se ridică la vreo 45 de milioane. Sponsorii nu trebuie să se îngrămădească, salariații noștri pot face și ore suplimentare pentru a-i mulțumi pe toți. ● Prin glasul lui Nicolae Prelipceanu, s-a propus ca și revista *Memoria* să fie ajutată pentru a apărea pe piață. De acord toată lumea. ● Cum avertizam din debutul textului, discuțiile s-au aprins când Liviu Ioan Stoiciu a cerut ca U.S. să-l salveze pe Marin Mincu de la detenție, fiindcă procesul cu primarul din Constanța spre acest final pare să-l ducă. Ca scriitor, nu i s-a acordat vreo circumstanță atenuantă. În fața legilor toți suntem egali, iar cine nu le respectă trebuie să suporte consecințele. Solidarizarea, în ciuda protestului lui Stoiciu, a fost în fața statului de drept. Imunitatea scriitoricească nu e înscrisă în constituția noastră. Poate, cu altă ocazie...

WALKYRIA CU CASCĂ DE MINER

de GRETE TARTLER

Recent au apărut în Suedia memoriile celebrei cântărețe Birgit Nilsson, wagneriana care povestește (la 77 de ani) cum a murit de dragoste de 209 ori (în total), cum o Isoldă (care stă numai în primul minut de 79 de minute pe scenă) nu își poate permite să poarte decât pantofi fără toc, cum nu e nimic să indice decât o bere la sfârșitul săptămânii până ce ai „luptat” în tururi de forță – Salome, unnhilde, Leonora, Isolda... Masivă, veselă, vestește cum a trebuit să renunțe la niște șosuri prea călduroase într-o Aidă, și tocmai aici a alunecat pe scenă, încât toți spectatorii admirat „o prințesă neagră cu fundul alb”. E confortant să auzi că n-a avut trac și nici n-a ranjat-o curentul – „mi-a fost mereu milă de lege precum minunata Christa Ludwig care mură abia atinsă de-o adiere și nu putea oare o vorbă ore-n șir înainte de spectacol”. A parte de umor – „dar ceresc”, altfel n-ar fi zisat la atâtea repetiții plictisitoare „cu toți ei regizori cărora nu le venea ore în șir nici o re”. Capriciosul Karajan „a încercat să o ucidă orchestra”. Supărarea îi venise de la o banală tercație: în Walkyria (unde prefera scena tunecată ca o galerie de mină, la marea vesteire a lui Wotan nefiind luminat decât

acesta) Birgit Nilsson a încercat să-i spună că publicul ar trebui să vadă și cum reacționează Brunnhilde! Însă dirijorul i-a răspuns sec: „Ai parte de lumină numai când cânti”. Bineînțeles că, la premieră, derbedeii de colegi n-au rezistat tentației de a-i înlocui Walkyriei coiful cu o cască de miner, pe care ea și-a pus-o (neștiutoare) în beznă. Drept „răsplată”, Karajan, scos din minți, a „fugărit-o” (s-o scoată mai repede din scenă) fiindcă obișnuia să-i ia la goană prin partitură pe cântăreții care-i căzuseră în dizgrație. Le era imposibil să-și mai îngăduie sunete personale, împlinite. „Când urmăream, din garderobă, părțile unde nu aveam de cântat, jur că auzeam imediat pe cine urăște, pe cine răsfăț”. În schimb, publicul n-a dezamăgit-o niciodată – doar că admirația dusă la exces poate să devină blestem. De pildă, americanca admiratoare care o urmărea pretutindeni: locuind în aceleași hoteluri, plătind bani grei ca să dobândească în avion un loc în apropiere, amenințând-o că se sinucide și trimițându-i copia testamentului prin care hotărâse cine-i va împărștia cenușa prin curtea casei țărănești din Suedia (unde se născuse Birgit Nilsson). În cele din urmă chiar s-a sinucis, spre disperarea

urmăritei. Cum să suporti asemenea „iubiri”?

Din fericire, wagneriana Birgit era bărbată și pe deasupra, spirit practic. A rămas de pomină indicația (eternului) Karajan: „Așa, acum să cânti cu suflet! care se află unde ți-e casa cu bani”... Birgit i-ar fi răspuns: „în fine, avem ceva în comun!”

Tehnica interpretării și-a creat-o singură, fiindcă, după cum se întâmplă de obicei, profesorii pe care îi avusese în prima tinerețe nu puteau înțelege „laringele ei pompos”; strigau: „iar claxonează vaporul!” Propriul ei tată nu putea pricepe cum de i-a ajuns fata la Opera din Stockholm, mirându-se: „pe asta nu-i nevoie s-o aplaudați, nu-i decât fiică-mea” și întrebând neliniștit: nu vi se pare că țipă prea tare? Abia Wolfgang Wagner a descoperit că acel glas fusese parcă anume făcut pentru strigătul de luptă al Walkyriilor.

Dar câte amintiri despre alți cântăreți și dirijori celebri! De pildă, debutul lui Lorin Maazel în Fidelio, pe care ținea morțiș să-l dirijeze pe dinafară, uitând să-i dea intrarea lui Florestan... Acesta se întâmplă să fie Hans Beirer, cel ce nu „intra” niciodată fără să i se facă semn. Era finalul, sufleusa închisese partitura și se pudra liniștită... până ce a trezit-o un uragan de huiduieli. Și toate aceste retrăite adorări, huiduieli, dezvăluie o scriitoare din stirpea marilor povestitori de saga. Birgit Nilsson nu e o wagneriană numai prin interpretare, prin vocea hărăzită, ci și prin dublul ei talent, literar și muzical. Face parte din lumea lui Richard Strauss, Hugo Wolf și Leoncavallo, postwagnerieni care își scriau textul și muzica, idolatrizați și huliți cu aceeași pasiune. Iată reversul romanelor suedeze scrise pe structură muzicală: viața unei muziciene trăită parcă anume spre a fi povestită.

plastica

LEGENDĂ LA NISTE GRAVURI

de STELIAN TĂBĂRAȘ

Întâmplarea a făcut ca într-un prospect al Muzeului Militar – „Muzeul Arsenalului” – din Viena (Heeresgeschichtliches Museum) să întâlnesc menționată o gravură în pru datată 24 martie 1788: „Austriecii rezistă sediului turcilor asupra Mănăstirii Sinaia”. Șadar imagini din războiul austro-ruso-turc – na din multele bătălii desfășurate timp de circa ase ani mai ales pe pământul țărilor române. E e meditat ce vor fi însemnat aceste bătălii cu upe din ambele tabere mărșăluind dus-întors este pământul țării, în lipsitele jafuri și irobiri asupra unei populații și așa secătuite de omniile fanariote. Cum știam că în august 1995 veau să fie aniversați cei 300 de ani de la itorirea în Sinaia a Mănăstirii datorate lui lhai Cantacuzino m-am gândit că o imagine ât de veche, reprezentând sfântul monument e arhitectură brâncovenească, ar întregi variile rme ale sărbătoririi. Cu atât mai mult cu cât, în eastă ilustră bătălie, este probabil că s-a strus pictura originală datorată lui Pârveu lutu, ea fiind refăcută ulterior de un pictor cunoscut.

Căutarea acestei gravuri a dus la revelația descoperirii în serie a unor (în jur de douăzeci) imagini cu subiecte din același război, desfășurate în localități de la Orșova până la și, din Banat până la Tulcea și Cetatea Bender Basarabia. Cu tot tonul triumfalist al avurilor, cu toate că multe dintre ele au fost chipuite „din auzite” de către autori care, ident, n-au participat la campania militară, avurile conțin detalii realiste (bine documentate), importante pentru cercetătorii

epocii respective – fie ei istorici ori din domeniile etnografiei, artei ș.a.m.d.

Nu ne ies în cale atât de des imagini (chiar „fantastice”) ale Bucureștilor din secolul al XVIII-lea, ale Iașilor cu capitularea lui Vodă (Ipsilanti), a mitropolitului, a suitei boierești, imagini ale generalului Suvorov în bătălia de la Focșani, nu sunt de găsit cu siguranță nicăieri gravuri cu trupe otomane care „atacă... cu câini”, cu bătălii în jurul insulei (astăzi subacvatice) Ada Kaleh, cu asediu asupra Peșterii Vete-

ranilor (probabil „Bătrânilor”), cu imagini ale Tulcei și cetății Albe desenate în interiorul unui fragment de hartă pentru a putea fi localizate de privitori. Sunt și scene tipic balcanice – de pildă, un pașă local turc, buzunărit de cuceritori; care descoperă în șalvarii imenși numeroase buzunare secrete: banii capturați

sunt aruncați pe covor – scenă parcă din „Punguța cu doi bani”.

Cât privește imaginea de la Sinaia din ajun de Bunăvestire, ea atestă, în mod desigur inedit, existența unui han cu barieră vama, amănunt important pentru cine ar studia dinamica graniței cu Transilvania care este atestată prin 1630 la Câmpina iar în secolul trecut la Râșnov.

Fotocopiile acestor gravuri, inclusiv cea a Mănăstirii Sinaia (din păcate, aniversarea Mănăstirii, confundată cu aniversarea orașului Sinaia, a avut mai mult caracter festiv, muzical-lejer) fac obiectul unei donații către Biblioteca Academiei Române. De asemenea, ele vor fi prezentate într-un film documentar la TVR. Achiziția lor a fost realizată cu sprijinul KULTURKONTAKT (inițiativă a Ministerului Federal pentru Învățământ și Artă din Austria), care a contribuit în mod constant nu numai la prezența unor misiuni culturale românești în capitala Austriei ci a și sprijinit, în general, orice manifestare a bunelor relații culturale dintre cele două țări.

Panoramă: blocada de la Noua Orșovă

Julio Cortázar

A fost un timp când mă gândeam mult la axoloți. Mă duceam să-i văd la acvariul din Jardin des Plantes și stăteam ceasuri în șir privind-i, cercetându-le imobilitatea, mișcările obscure. Acum sunt un axolot.

Hazardul m-a făcut să ajung la ei într-o dimineață de primăvară în care Parisul își rotea coada de păun după o iarnă domoală. Am coborât pe bulevardul Port-Royal, am luat-o pe St. Marcel și L'Hôpital, am văzut nuanțele de verde între atâta cenușiu și mi-am adus aminte de lei. Eram prieten cu lei și panterele, dar nu intrasem niciodată în clădirea umedă și întunecoasă a acvariiilor. Mi-am lăsat bicicleta sprijinită de grilaj și am mers să văd lalelele. Lei erau urâți și triști iar pantera mea dormea. M-am hotărât să mă duc la acvarii, am ocolit peștii obișnuiți până am dat pe neașteptate peste axoloți. Am stat un ceas uitându-mă la ei și am plecat, nemaifiind în stare de nimic.

La biblioteca Sainte-Geneviève am consultat un dicționar și am aflat că axoloții sunt forme larvare, prevăzute cu branhiile, dintr-o specie de batracieni din genul amblistoma. Îmi putusem da seama că erau mexicani uitându-mă pur și simplu la ei, la fețișoarele lor trandafirii de azteci, și la plăcuța din partea de sus a acvariului. Am citit că în Africa se descoperiseră exemplare care puteau viețui pe uscat în perioadele de secetă, și când sosește anotimpul ploilor trăiesc mai departe în apă. Am găsit și numele lor în spaniolă, *axolote*, precizarea că sunt comestibile și că uleiul lor se folosea (s-ar zice că acum nu se mai folosește) ca cel din ficat de batog.

N-am vrut să consult lucrări de specialitate, dar a doua zi m-am dus iar la Jardin des Plantes. Am început să merg în fiecare dimineață, uneori și dimineața și după-amiaza. Paznicul de la acvarii zâmbea descumpănit când îi întindeam biletul. Mă rezemam de bara de fier ce străjuia acvariile și mă apucam să-i privesc. Nu-i nimic ciudat în asta, căci încă din prima clipă am înțeles că eram legați, că ceva pierdut în străfunduri, foarte îndepărtat, ne unea totuși în continuare. Îmi fusese de-ajuns să mă opresc în cea dintâi dimineață în dreptul geamului unde niște bulbuci alergau prin apă. Axoloții se îngrămădeau în locul acela amar și neîncăpător (numai eu știu cât de neîncăpător și amar), cu pietre și mușchi, din acvariu. Erau nouă exemplare și cele mai multe își sprijineau capul de sticlă, privind cu ochii lor aurii la cei care se apropiau. Tulburat, aproape rușinat, mi s-a părut un fel de necuviință să urmăresc făpturile acestea tăcute și neclintite îngrămădite pe fundul acvariului. Am izolat în minte una, aflată în dreapta și puțin mai departe de celelalte, ca s-o cercetez mai bine. Am văzut un trupușor trandafiriu și parcă translucid (m-a dus gândul la statuetele chinezești din cristal opalin), asemeni unei mici șopârle de cincisprezece centimetri, terminat cu o coadă de pește de o gingășie extraordinară, partea cea mai sensibilă a corpului nostru. Pe spinare avea o aripioară străvezie ce se împreună cu coada, dar ce mă obseda erau labele, foarte subțiri și fine, având la capăt niște degete mărunte, cu unghii întrutotul omenești. Și atunci le-am descoperit ochii, fața. Un chip inexpresiv, fără altă trăsătură decât ochii, două orificii ca niște gămălii de ac, pe

AXOLOLOT

de-a întregul din aur transparent, lipsiți de orice viață dar privind-mă, lăsându-se pătrunși de privirea mea ce părea că străpunge punctul auriu și se pierde într-un diafan mister lăuntric. Un halo negru extrem de subțire împresura ochiul și-l fixa în carnea trandafirie, în piatra roșietică a capului ușor triunghiular dar cu laturi curbe și neregulate, făcându-l să semene perfect cu o statueta tocită de timp. Gura era ascunsă de planul triunghiular al feței, doar din profil i se putea ghici mărimea considerabilă; din față însă o crăpătură fină abia străbătea piatra fără viață. De ambele părți ale capului, unde ar fi trebuit să fie urechile, îi creșteau trei rămurele roșii ca de coral, o excrescență vegetală, branhiile cred eu. Părea tot ce e viu în el; la fiecare zece sau cincisprezece secunde rămurelele se înălțau rigide și apoi se lăsau iar în jos. La răstimpuri o labă se mișca pe nesimțite, vedeam degetele minuscule atingând ușurel mușchiul. Aceasta pentru că nu ne place să ne mișcăm prea mult, iar acvariul e atât de mic; abia înaintăm puțin că ne și lovim cu coada sau capul de altul dintre noi; de aici tot felul de greutateți, certuri, oboseală. Timpul se simte mai puțin dacă stăm liniștiți.

Nemișcarea lor m-a făcut să mă aplec fascinat către ei, prima oară când am văzut axoloții. Mi s-a părut vag că le înțeleg voința

tainică de a desființa spațiul și timpul printr-neclintire nepăsătoare. Pe urmă am înțeles mai bine; contracția branhiilor, dibuiala label gingașe pe pietre, neașteptata lor pornire de înota (unii înnoată prin simpla unduire a trupului mi-au dovedit că erau în stare să iasă din aceas amorțire minerală în care-și petreceau ceasuri șir. Mă obsedau mai cu seamă cu ochii lor. Alături de ei, în celelalte acvarii, tot soiul de pești îmi arătau numai stupiditatea frumoșilor lor ochi asemeni cu ai noștri. Ochii axoloților îmi revelau prezența unei vieți diferite, a unui astfel de a privi. Lipindu-mi fața de geam (uneori paznicul tușea, neliniștit) mă străduiam să văd mai bine măruntele puncte aurii, intrarea acestor pești în lumea infinit de molcomă și îndepărtată a creaturilor trandafirii. Zadarnic loveam cu degetul în geam, în dreptul chipurilor lor niciodată nu se întrevedea cea mai mică reacție. Ochii lor de aur ardeau mai departe, cu blând îngrozitoare lor lumină; continuau să nu privească din străfunduri nepătrunse care-nădădeau ameteală.

Și totuși erau aproape. Am știut-o dinaintea dinainte de a fi un axolot. Am știut-o din ziua când m-am apropiat pentru prima oară de ele. Trăsăturile antropomorfe ale unei maimuțe dezvăluie, spre deosebire de ceea ce cred cei mai mulți, distanța de la ele până la noi. Totala lipsă de asemănare dintre axoloți și ființa omenească mi-a dovedit că cercetarea mea era întemeiată: că nu mă bizuiam pe analogii facile. Numai mânuțele... Dar și o șopârlă are astfel de mâini și nu seamănă totuși deloc cu noi. Cred că era vorba de capul axoloților, forma aceea triunghiulară cu ochișorii de aur. Acesta privea și știa. Acesta cerea. Nu erau animale.

Părea ceva ușor, aproape firesc, să ajungi la mitologie. Am început prin a descoperi la axoloți o metamorfoză ce nu izbutea să șteargă misterioasă umanitate. Mi i-am imaginat conștienți, sclavi ai trupului lor, condamnați și

Lupta de la Peștera Veteranilor, pe Dunăre

la o tăcere abisală, la o cugetare disperată. Vîrea lor orbă, minusculul disc de aur expresiv și totuși cumplit de lucid, mă înfiorau și chemare: „Salvează-ne, salvează-ne“. Mă treceam îngânând cuvinte de mângâiere, du-le speranțe copilărești. Ei se uitau mai mult la mine, nemișcați; dintr-odată urechile trandafirii ale brahiilor se înălțau. Lipsa aceea mă săgeta un fel de durere surdă; nu mă vedeau, îmi deslușeau strădania de a se vede în nepătrunsul vieții lor. Nu erau ființe străinești, dar nu descoperisem la nici un animal răgătură atât de profundă cu mine. Axoloții și un fel de martori a ceva și uneori niște ecatori cumpliți. Mă simțeam nevrednic în fața lor; era o puritate atât de înspăimântătoare ca ochii lor. Erau larve, însă larvă înseamnă și fantomă totodată. În spatele acelor aururi de azteci, inexpresive și totuși de o simțime neîndurătoare, ce imagine aștepta să-și găsească ceasul?

Mi-era teamă de ei. Cred că, de n-aș fi simțit presiunea celorlalți vizitatori și a paznicului, nu și fi încumetat să rămân singur cu ei. „Îmbrăcați din ochi“, îmi spunea rîzînd paznicul: credeam pesemne că nu prea sunt în toate măsurile. Nu-și dădea seama că de fapt ei mă priveau încet din ochi, într-un canibalism de departe de acvariu nu făceam altceva decît să mă gândesc la ei, de parcă aveau asupra-mi o greutate de la distanță. Ajunsesem să mă duc în toate zile, iar noptea mi-i imaginam neclintii în fața mea, întinzînd ușurel o mână care dădea brusc la altuia. Poate că ochii lor vedeau în toată noaptea, iar ziua continua pentru ei la infinit. Axoloților nu au pleoape.

Știu că nu s-a întîmplat nimic straniu, căci nu a fost să fie. În fiecare dimineată când mă treceam peste acvariu recunoașterea era și mai ușoară. Sufeream, toate fibrele trupului meu trăgeau această suferință mută, această durere înțepenită pe fundul apei. Pândeau ceva, așteptau de demult, acum năruit, un răstimp de vreme în care lumea fusese a axoloților. Nu mă puteam să simțesc expresia atât de cumplită ce avea să înfrîngă inexpressivitatea forțată a axoloților lor împietrite să nu poarte mesajul și să dovedea acelei condamnări pe veci, a unui infern lichid pe care-l înduram. În zadar mă străduiam să mă tot conving că doar sensibilitatea mea proiecta asupra axoloților o viață inexistentă. Ei și cu mine știam. De ce nu a fost nimic straniu în cele ce s-au întîmplat. Fața îmi era lipită de geamul acvariuului, ochii se străduiau să pătrundă încă o dată în taina acelor ochi de aur fără iris și fără pupilă. Priveam de foarte aproape fața unui axolotl neclințit lângă geam. Fără nici o trecere, fără uimire, mi-am văzut fața lipită de geam, în față axolotlului mi-am văzut fața lipită de geam, văzută în afara acvariuului, de cealaltă parte a geamului. Atunci fața mi s-a îndepărtat și am rămas eu.

Doar ceva era straniu: gîndeam tot ce aș putea ști. Mi-am dat seama de asta, și în clipa aceea m-a copleșit parcă oroarea celui care mă privea ezechete îngropat de viu. Afară, chipul meu se apropie de geam, îmi vedeam gura și urezile strînse de efortul de a-i înțelege pe ochi. Eram un axolotl și am fost conștient într-o clipă că nu înțelegere că nici o înțelegere nu era cu el. El era în afara acvariuului, gîndul lui era gîndul din afara acvariuului. Cunoscându-l, îl vedeam în el însuși, eram un axolotl și mă aflam în fața mea. Groaza provenea — am înțeles-o în clipa aceea — din faptul că mă credeam eu în trupul unui axolotl, transpus în el cu toată lămurirea mea de om, îngropat de viu într-un axolotl, condamnat să mă mișc lucid printre axolotli insensibile. Dar totul a încetat când o față mi-a atins fața, când, mișcându-mă ușor, simțeam într-o parte, am văzut lângă mine un axolotl care mă privea, și am știut că și el știa, și că nu se putea comunica posibilă însă atât de ușor cu mine. Sau eu eram și în el, sau noi toți eram ca un om, nefiind în stare să ne

exprimăm, mărginiți la scrierea auriu a ochilor noștri ce priveau chipul omului lipit de acvariu.

El reveni adesea, dar acum vine tot mai rar. Nu se arată săptămîni întregi. Ieri l-am văzut, s-a uitat îndelung la mine și a plecat brusc. Mi-a făcut impresia că noi nu-l mai interesăm atît, că venea în virtutea obișnuinței. Cum tot ce pot face e să mă gîndesc, m-am gîndit mult la el. Mi s-a năzărit că la început am comunicat mai departe, că el se simțea mai mult ca oricînd legat de misterul ce-l obseda. Dar punțile sunt tăiate între mine și el, pentru că obsesia lui de odinioară este acum un axolotl, străin de viața sa de om. Cred că la început eram în stare să mă

întorc într-un anume fel la el — ah, doar într-un anume fel! — și să-i țin mereu trează dorința de a ne cunoaște mai bine. Acum sunt pentru totdeauna un axolotl și dacă gîndesc ca un om e numai fiindcă orice axolotl gîndește ca un om înăluntru imaginii sale de piatră trandafirie. Mi se pare că am izbutit să-i comunic ceva din toate acestea în primele zile, cînd eu eram încă el. Și în această singurătate de pe urmă, la care el nu se mai întoarce mă consolează gîndul că va scrie poate despre noi, crezînd că născoceste o povestire va scrie toate acestea despre axoloți.

În românește de Tudora Șandru Olteanu

ULTIMA MARE IUBIRE A LUI IVAN BUNIN

În toamna anului trecut s-au împlinit 125 de ani de la nașterea lui Ivan Bunin (1870-1953), primul scriitor rus laureat al Premiului Nobel (1933 — „pentru artisticitatea viguroasă, prin care a dezvoltat tradițiile prozei ruse clasice“) și 70 de ani de la publicarea romanului său Dragostea lui Mitia (1925). Cu acest prilej revistele literare și presa de largă circulație au publicat articole omagiale, evocări, cât și texte netipărite până acum ale celebrului scriitor.

Iată un fragment din scrisoarea lui Ivan Bunin către Sofia Rahmaninova (Volkonskaia).

aflat la ei în robie, ținut 7 ani în lanțuri, și-apoi aș fi fugit din captivitate, și aș fi venit trăzîndu-mă la Dumneavoastră în castel, deșirat, încărunit, slab ca un schelet, cu fața înnegrită, zbârcită, și aș fi căzut în genunchi cerîndu-Vă mîna, iar Dumneavoastră ați fi poruncit să fiu biciuit pentru o asemenea cutezanță și să fiu aruncat în temnița subterană, plină cu broaște, păianjeni și bufnițe, și eu aș fi murit acolo cîntîndu-Vă din lăută sau chiar fără lăută... Vă sîrui cu cea mai gingașă dragoste.

24 octombrie 1949, Paris»

Ivan Bunin împlinea atunci 79 de ani, iar printesa Sofia (nepoata cunoscutului compozitor, pianist și dirigor Serghei Rahmaninov) avea doar 24 de ani. Între ei n-a existat, desigur, nici un fel de roman de dragoste în sens trivial. Dar cîtă gingășie, cîtă noblețe, umor și cîtă autentică pasiune în această epistolă, care n-a fost datată publicității de la scrierea ei acum 46 de ani (Ea a apărut pentru prima oară în săptămînalul moscovit „Komsomolskaia pravda“ din 20-27 octombrie 1995). Frumoasa Sofia s-a căsătorit cu un diplomat american. A murit subit în 1968 în insulele Bahamas la vîrsta de 43 de ani. Astăzi îi poartă numele sala de expoziții a Centrului Cultural SUA din San José (Costa Rica).

Dragă și iubită Sofocika, cea mai scumpă prințesă dintre toate prințesele lumii... Repet ceea ce scriam cîndva mamei Dumneavoastră: să vă dea Dumnezeu destinul cel mai fericit, îl meritați, căci există în Dumneavoastră un anume farmec neobișnuit, nemaiîntîlnit în vremurile de-acum! Dacă aș fi tînăr, m-aș fi îndrăgostit de Dumneavoastră, așa cum se îndrăgosteau CÂNDVA, demult, demult, m-aș fi îmbrăcat în zale cavaleresti... și aș fi pornit pe o corabie cu pânze spre Pămîntul Sfînt să mă bat cu necredincioșii în onoarea Dumneavoastră, și aș fi căzut captiv în mîinile piraților, și m-aș fi

Prezentare și traducere: Gheorghe Barbă

SCRIITORII SOVIETICI ȘI PREMIUL NOBEL

de T.V. GORDIENKO

Din momentul intrării în vigoare a testamentului lui Alfred Nobel și până în anul 1994, pentru succese în creația literară au fost premiate 92 de persoane. Reprezentanții Rusiei sunt puțini, în total în număr de cinci: I.A. Bunin, B.L. Pasternak, M.A. Șolohov, A.I. Soljenișin, I.A. Brodski.

Creația acestor maeștri ai cuvântului reprezintă cele mai mari realizări ale secolului XX, totuși, nu se poate lăsa la o parte faptul că între cei nepremiați sunt mari clasici ruși – L.N. Tolstoi, A.P. Cehov, A.M. Gorki, ale căror candidaturi au fost propuse în repetate rânduri și examinate de Comitetul Nobel, dar, din diferite cauze, nu le-au fost acordate premii.

Datorită acestui fapt, adesea au fost exprimate păreri privind caracterul tendențios politic și ideologic al Comitetului Nobel. Totuși, trebuie menționat că argumente pentru astfel de idei sunt oferite nu numai de premiarea literaților ruși.

Laureații au fost cunoscuți datorită creației lor, cu care cititorii din multe țări au intrat în contact cu mult înainte de decizia Comitetului Nobel.

Până nu de mult, în programele școlare din Rusia, era inclus doar M.A. Șolohov, pentru că acesta era singura valoare privită cu bunăvoință de către putere. Astăzi, se studiază în școală creația tuturor laureaților premiului Nobel.

IVAN ALEKSEEVICI BUNIN

S-a născut la 10 octombrie 1870, în orașul Voronej. La 8 octombrie 1953 a murit la Paris. Premiul Nobel pentru literatură, în 1933. Distincția i-a fost acordată pentru „măiestria cu care dezvoltă tradițiile prozei clasice ruse“, pentru talentul artistic autentic cu care a recreat, în proza artistică rusă, caracterul tipic rus.

Știrea a primit-o în Franța, unde a trăit mult timp după ce a părăsit Rusia, în urma revoluției din octombrie 1917. Împrejurările legate de acest premiu sunt descrise în articolul „Zilele Nobel“, în care Bunin menționa că i-au sosit telegrame de felicitare „aproape din toate țările lumii“ – de peste tot, în afară de Rusia.

„Ceremonia a fost deschisă – continuă Bunin – de către președintele Fondului Nobel. El i-a salutat pe rege și pe laureați și a dat cuvântul referentului. Acesta a dedicat primele cuvinte memoriei lui Alfred Nobel. Apoi, au urmat referatele dedicate caracterizării fiecăruia dintre laureați. După fiecare referat, laureatul este invitat de referent să coboare de pe estradă și să ia din mâinile regelui mapa cu premiul Nobel și o cutie în care se află o medalie mare de aur, pe o parte a acesteia fiind înfățișat chipul lui Alfred Nobel, iar pe cealaltă, numele laureatului.

În cuvântarea sa, reprezentantul Academiei Suedeze, Per Halstrem, a apreciat valoarea poetică a lui Bunin și a subliniat în mod deosebit talentul de a descrie în mod neobișnuit de expresiv și exact viața reală.

În cuvântul de răspuns, Bunin a remarcat că, pentru prima oară de la înființarea premiului, acesta a fost acordat unui emigrant. O parte importantă (100.000 franci) Bunin a oferit-o scriitorilor ruși nevoiași, aflați în emigrație. El însuși s-a aflat, o mare parte din viață, în nevoie: în momentul când a primit știrea despre premiu, nu avea bani să ofere poștaşului bacșiș pentru vestea pe care i-o adusese.

Recunoașterea meritelor scriitorului rus de către Comitetul Nobel a devenit o adevărată sărbătoare, nu numai pentru Bunin, ci și pentru întreaga emigrație rusă din diferite țări.

În discursul la decernarea premiului Nobel,

Ivan Bunin și-a exprimat crezul artistic astfel: „În lume trebuie să existe domenii de independență totală. Fără îndoială, la această masă, se află reprezentanți ai diferitelor convingeri filozofice și religioase. Dar există ceva de neclintit, care îi unește pe toți: libertatea de gândire și de conștiință pe care o datorăm civilizației“.

BORIS LEONIDOVICI PASTERNAK

S-a născut la 20 ianuarie 1890 la Moscova, a

murit la 30 mai 1960, la Peredelkino, lângă Moscova. Premiul Nobel pentru literatură, anul 1958.

Premiul i-a fost acordat pentru realizări importante în poezia contemporană.

Cu toate acestea, în URSS, acest premiu fost legat de apariția romanului „Doctor Jivago“ pe care Pasternak îl încheiase cu puțin timp urmă. El îl propusese editorilor și ziariștilor sovietici, dar cartea a fost respinsă pentru atitudinea negativă a autorului față de revoluție și lipsa de încredere în transformările sociale.

Pasternak a transmis manuscrisul unor editori italieni, care au publicat repede „Doctor Jivago“, în străinătate. Acolo, romanul a avut succes. În numai doi ani, el a fost tradus în 24 limbi și ecranizat în SUA.

Aflând de premiu la 23 octombrie 1958, după comunicarea oficială pe care a primit-o de la Suedia, Pasternak a trimis o telegramă: „Sunt deosebit de recunoscător, mândru, mirat și tulburat“. Dar după câteva zile a trebuit să scrie alte scrisori și telegrame, în care trebuia să justifice, să argumenteze și să refuze în final premiul. Ceea ce devenise motiv de mândrie și mare bucurie pentru Pasternak s-a transformat în tragedie.

L-au felicitat familiile lui K.I. Ciukovs și V.S. Ivanov, au sosit mesaje de la mulți oameni de cultură, ca și de la simplii cetățeni, și guvernul U.R.S.S., Uniunea Scriitorilor gazetele și revistele sovietice i-au organizat scriitorului un adevărat doliu. Au fost publicate caricaturi, șarje; oameni care nu citiseră „Doctor Jivago“ (doar era interzis în U.R.S.S.) l-au ponegriat pe autor. Un ins lipsit de informații putea să creadă că Pasternak nu a scris nimic afara acestui roman, în timp ce adevărul era altul – atunci când a apărut, Pasternak era deja recunoscut pe plan mondial, ca autor al multor cărți.

În cartea sa „Boris Pasternak. Materii pentru o biografie“, E.B. Pasternak notează acest fapt putea constitui un bun argument slujba afirmației că premiul nu a fost legat de publicarea romanului. Dar secretarul de Stat al S.U.A., într-una din cuvântările sale, a lan-

Lupta de la Adjud, Moldova, 14 octombrie 1788

a că premiul Nobel fusese atribuit Țeanului Boris Pasternak pentru romanul „Jivago”, nepublicat în Uniunea Sovietică. Acestea i s-au raportat lui Hrușciiov; știrile au fost îngrozitoare.

Pasternak a trimis o telegramă în Suedia, cu următorul conținut: „Datorită importanței pe care a capătat-o premiul acordat mie în această etate de care aparțin, trebuie să-l refuz. Vă rog să nu considerați o jignire refuzul meu întar”.

La 27 octombrie a avut loc ședința Comitetului Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., după câteva zile, Adunarea Generală a Scriitorilor din Moscova, care au adoptat în unanimitate hotărârea Secretariatului privind înlăturarea lui Pasternak din rândurile membrilor Uniunii Scriitorilor și a adresat zidului Sovietului Suprem rugămintea de a înlătura acestuia cetățenia și de a fi exilat din țară. Exilul a fost evitat datorită intervenției publice internaționale. Comitetul Internațional de Apărare a lui Pasternak a fost condus de J. Nehru.

Membrul Academiei Suedeze Anders Österling a spus la ceremonia înmânării premiilor laureatilor pe anul 1958, care a decurs fără Pasternak: „Se înțelege, acest refuz nu încheie în nici un caz importanța premiului, înțelegând doar să ne exprimăm regretul că învierea laureatului Nobel nu a avut loc”.

Comentariile pe care le-a trăit în acele zile Pasternak le-a exprimat în poezia „Premiul Nobel”, pe care a scris-o în 1959!

... „Ce pacoste am făcut,
Sunt răufăcător, ucigaș?

Am făcut să plângă întreaga lume
pentru destinul țării mele.

Și așa, aproape de mormânt, precum mă
aflu acum,

Tot cred că va sosi timpul
În care forța răului și-a josi nicie

Va fi învinsă de spiritul binelui”.

În anul 1989, Comitetul Nobel a decis să îi acorde diploma și medalia familiei Pasternak. La festivitatea de premiere a participat fiul lui Boris Leonidovici, Evgheni Borisovici.

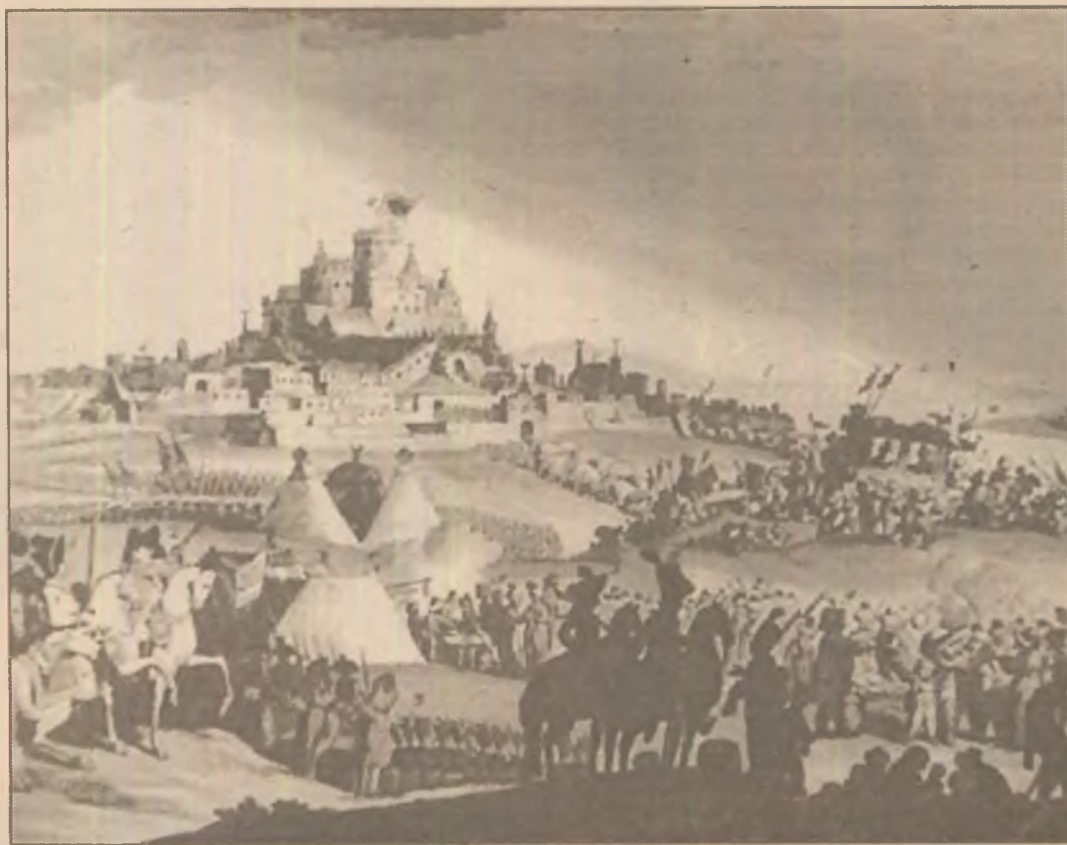
Evocându-și tatăl, Evgheni Borisovici scria: „Boris Pasternak premiul Nobel, care îl scoate din situația de om singur și izolat, a devenit cauza unor noi suferințe, care au colorat, prin amărăciune, ultimul an și zilele din viața sa.

Faptul că el a fost obligat să-l refuze și să înlăture ceea ce guvernul l-a obligat a fost un fapt până la sfârșitul zilelor sale. El era o persoană dezinteresată și indiferentă față de putere; importantă pentru el era onoarea, cu care a răsplătit abia acum, post-mortem”.

IOSEF ALEKSANDROVICI ȘOLOHOV

S-a născut la 11 mai 1905, în cătunul Iulin din raionul Veșenski (Rostov pe Don) și a murit la 21 februarie 1984, la Moscova. Premiul Nobel pentru literatură, în anul 1965.

Secretarul Academiei Suedeze de Literatură, Erik Grolund, în discursul său la premierea lui Șolohov, a vorbit mai ales despre importanța romanului liniștit: „Povestirea dvs. grandioasă este vechiul regim, care își apără pozițiile și năvăluindu-se, și despre noul regim, care și le dă pe ale sale la fel de disperat, își pune problema: Cine conduce lumea? Și dă răspunsul: inima. Inima omului, cu dragostea sa, cu durerea, speranțele, disperarea

Cucerirea orașului și a cetății Hotin de către trupele habsburgice și rusești, 29 septembrie 1788

sa, cu umilință și mândrie. Inima omului este un adevărat câmp de bătaie, al tuturor victoriilor și înfrângerilor care cad asupra lumii noastre. Astfel, arta Dvs. a trecut toate hotarele și o primim cu o adâncă recunoștință”.

Cazul lui Șolohov a fost unul de excepție, în sensul că scriitorul a fost premiat pentru doar o singură operă.

Soarta lui M.A. Șolohov nu se poate numi netedă, în ciuda tuturor premiilor și a recunoașterii generale. Încă din anii douăzeci, el a fost învinuit de plagiat, însușindu-și de la scriitorul cazah decedat, Kriukov Fedor, opera. Aceste învinuiri au explodat cu o forță nouă în anii 70 când, la Paris, a apărut „Scărița” Donului liniștit, carte nesemnată, în care este din nou vorba despre plagiat. Cu toate acestea, arhiva autorului, între care și manuscrisele „Donului liniștit” au pierit în timpul războiului.

ALEKSANDR ISAEVICI SOLJENIȚIN

Născut la 11 decembrie 1918, la Kislovodsk. Premiul Nobel pentru literatură în anul 1970. Premiul a fost acordat pentru „forța morală, extrasă din tradițiile marii literaturi ruse”. Soljenițin a primit vestea cu entuziasm. Însă, la fel ca în cazul lui Pasternak, guvernul rus a considerat hotărârea Comitetului Nobel „periculoasă din punct de vedere politic”.

Temându-se că după călătoria sa nu se va putea întoarce în țară, Soljenițin a primit înaltul premiu cu mulțumiri, dar nu a asistat la ceremonia de decernare.

Multora, drumul lui Soljenițin spre premiul Nobel li s-a părut impetuos (prima sa operă, povestirea „O zi din viața lui Ivan Denisovici” a fost tipărită în anul 1962, abia cu opt ani înaintea acordării înaltului premiu), dar până la el au fost războiul, lagărele, deportările.

În 1960, a fost exclus din Uniunea Scriitorilor; în februarie 1974, laureatul premiului Nobel a fost arestat și i s-a luat cetățenia sovietică. În emigrație el a continuat să lucreze, afirmând idealurile potrivit cărora artistul este ultimul păstrător de adevăr.

IOSEF ALEKSANDROVICI BRODSKI

S-a născut la 24 mai 1940, la Leningrad; din anul 1972, locuiește în SUA.

Premiul Nobel pentru literatură, în anul 1987. La începutul creației sale, a fost influențat de Ana Ahmatova și de N. Mandelștam. Toți i-au remarcat talentul neobișnuit, dar în țară aproape că nu era publicat. Cu toate acestea, versurile lui Brodski erau foarte cunoscute, întrucât multe din acestea fuseseră tipărite în „samizdat”.

La vârsta de cincisprezece ani a plecat de la școală, dar s-a ocupat mult de propria instruire. A învățat singur engleza și limba polonă, precum și, într-o oarecare măsură, sârbo-croata.

La 12 februarie 1964, Brodski a fost arestat, condamnat, prin falsă învinuire, pentru parazitism și exilat pe timp de 5 ani, cu obligația de a executa muncă fizică. Scriitoarea F.A. Vigdovova a imprimat această ședință de judecată. Opinia publică din multe țări ale lumii a fost șocată. Au protestat multe personalități, între care J.P. Sartre. De aceea, sub presiunea opiniei publice, prin hotărârea Curții Supreme a R.S.F.S.R., termenul de exilare a fost redus, iar lui Brodski i s-a permis să plece din satul Norinsk, regiunea Arhanghelsk. Nici după întoarcerea sa la Leningrad nu a putut publica și aproape nimic nu s-a schimbat în soarta sa.

Așa că și-a părăsit patria considerând că „este mai bine să fii ultimul nerealizat în democrație, decât să fii un mucenic în despotism”.

Brodski scrie în limbile rusă și engleză. În cuvântarea rostită cu ocazia decernării premiului Nobel, el acordă partea sa de respect celor două culturi la care el consideră că aparține.

Și tot acolo afirmă: „... nu mă îndoiesc că, dacă ne-am alege conducătorii în baza experienței de cititor și nu a programelor politice, pe pământ ar fi mult mai puține dureri”.

Traducere și adaptare după «Russkaia Slovesnost» nr. 5/1995,

Doina Antonie Constantinescu

o aniversare. marin sorescu la 60 de ani

1) Urmărind, dintr-un fotoliu ministerial, pe cei care pătrund în „Descântotecă“ (1976).

2) În actuala tranziție, se întreabă, ca și noi (ca și voi) „Unde fugim de-acasă?“ (1967).

3) După „Setea muntelui de sare“ (1974), Marin Sorescu se tratează cu *Fetească Republicană*. Pe atunci, Eugen Simion era la dreapta, iar Octavian Paler la stânga.

4) În vecinătatea Florenței Albu și a unui „Paracliser“.

5) Singur printre personaje.

